

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Retormatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / C.J. de Ruijter

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 781

C.J. de Ruijter

De Heer en de leer

MEDITATIEF 785

H.P. Dam

Word wie je bent

WANDELEN MET GOD 786

H.J. Messelink

Voetballen zonder
scheidsrechter

ACHTERGRONDEN 788

C.J. de Ruijter

Het zware juk van
Emmanuel Levinas

GEMEENTE IN OPBOUW 792

M. te Velde

De dominee een kruis?

KERK EN MUZIEK 796

J. Smelik

De aanvullende
gezangenbundel

en verder...

Boekbespreking
Meegelezen
Uit de kerken

DE HEER EN DE LEER

Raakt de leer in diskrediet? Er zijn mensen in onze kerken die soms die vraag bij zich op voelen komen. Je kunt signaleren dat de liefde tot de belijdenis bij sommigen behoorlijk aan het afnemen is. De kennis van de leer van de kerk is veel minder dan twintig jaar geleden. En dat terwijl juist de leer altijd ons sterke punt is geweest!

Raakt de leer in diskrediet? De afgelopen weken is die vraag ook verschillende keren aan mijn adres gesteld. In drie artikelen heb ik iets beschreven van de achtergrond van toenemende geloofsverschillen in onze kerken. Daarin gaf ik aan, dat m.i. de invalshoek van de leer wel eens wat te overheersend geweest is in onze kerken. Ik was me bij het schrijven ervan bewust dat zo'n uitspraak kritische vragen kan oproepen. Ik wil daarom in dit artikel een paar van zulke vragen apart aan de orde stellen.

Leer van Christus en leer van de kerk

Hoe verhoudt zich de leer van de kerk tot de leer van Christus? Dat is een centrale vraag die in dit verband opkomt. Als **wij** in de kerk echt leerlingen van de Meester willen zijn, moeten we voor alles de leer **van** de Meester **bewaren**. Ik signaleer, dat we soms geneigd zijn daarover wat weinig onderscheidend te spreken. Het kan er dan op gaan lijken of de leer **van** de kerk samenvalt met de leer **van** Christus. En dat is nu juist zo **belangrijk**. Wie dat onderscheid niet aanbrengt komt uiteindelijk op een stuk versmalling uit. Ik **zal** proberen dat duidelijk te maken.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformath, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; — der-
ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-
ment voor 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Versmalling

De 'leer van Christus', met die **naam** zou je **kunnen** aanduiden alles waar Hij in Persoon voor staat. We vinden die leer in de Schrift, waar we Hem leren kennen in zijn eigen prediking en in de boodschap die apostelen en profeten hebben doorgegeven. Met die leer sta je in de ruimte van het evangelie. En hoe groot de lengte, de breedte, de hoogte en de diepte daarvan is, **zullen** we alleen samen met alle heiligen kunnen vatten (Ef. 3). In het bezig-zijn met die leer van Christus hebben we als kerken (in Nederland, maar **ook** in andere landen) daaruit schatten opgedolven. En we hebben onder woorden gebracht wat we vonden en **waar** we rijk mee waren. Zo ontstonden de Drie Formulieren van Enigheid. En we zeiden tegen elkaar: Daar staan we voor. In die belijdenissen is de leer van de kerk beschreven. Die leer van de kerk hebben we Lief, omdat we haar van Christus geleerd hebben.

De bron is **dus** de leer van Christus. De leer van de kerk hebben we **daaruit** geput. Maar het is **wel** belangrijk om dat onderscheid **goed vast te houden**. Want in je **denken en spreken** kan dat onderscheid **gemakkelijk** vervagen. Daarvan kan de suggestie uitgaan, dat de 'leer van Christus' en de leer **van** de kerk helemaal **samen**-vallen. En dat is juist het **gevaar**. God is groter dan wij in 37 **artike**-len en 52 zondagen en 5 leerre-gels onder woorden kunnen bren-gen. De leer van Christus is hoger en breder en dieper en rijker. Teruglezend **van** de Bijbel naar de belijdenis, zie je heel duidelijk dat de leer van de **kerk** ook echt de leer van Christus is. Daarom is het zo belangrijk de leer van de kerk lief te hebben en haar te bewaren. Maar laten we niet in het **misver**-stand vallen dat **ze** **elkaar** dekken. **Dan** brengen we versmalling aan. Want natuurlijk is het **spectrum** **van** de leer van Christus veel breder dan wat wij daarvan beschre-

ven hebben.

Zo'n versmalling kan zich juist rond de leer gemakkelijk voordoen. Want de leer **van** de kerk is hand-zaam en **overzichtelijk**, min of meer systematisch, opgezet. Daar-om kun je je **voor** de leer daar ge-makkelijk op oriënteren. Maar het gevaar bestaat dat in je denken daer een ingebouwde **blikverenging** een rol gaat spelen. Alsof over de leer niet meer **te zeggen** is. De uitdruk-king 'Schrift en belijdenis' is ook vatbaar voor **zo'n versmalling**. Je kunt zo'n **uitdrukking** tot zo'n alge-mene standaard maken, dat het ver-schil tussen **die** beide niet meer uit-komt. En die versmalling treedt **m.i.** op als je in je geloofshouding je vooral door orthodoxie laat bepa-len. Je hebt dan gauw de neiging om in het overzichtelijke van de **leer van** de kerk je oriëntatie en misschien zelfs wel je veiligheid te zoeken.

Verdere versmalling

En natuurlijk kan er dan nog een **verdere** versmalling **gaan optreden**. Dat is ook wel gebeurd in het verle-den. Daarbij **kun** je in de eerste plaats denken aan de twintigere-n dertiger jaren. De persoon en het werk van Kuyper hebben **het** den-ken van de **gereformeerden** in die tijd sterk beheerst. En langzamer-hand ging dat ook de **blikrichting** van velen bepalen. Tot op een gege-ven moment men zich zelfs offici-eel ging **beroepen** op 'gangbare me-ningen'. Dan is de leer echt ver-smald tot **een** vaststaand systeem. Juist in diezelfde tijd is K. Schilder degene geweest die heeft gevocht-ten voor het openbreken van zo'n gesloten systeem. In een hernieuwd luisteren naar de Schrift en het op-pakken van nieuwe vragen, heeft hij een nieuwe impuls gegeven aan het verder **ontwikkelen** van de leer van de kerk. Maar na K. Schilder valt er **m.i.** (zij het in **mindere ma-te**) **toch ook een** stukje versmalling te signaleren. Versmalling tot wat aanvaard was over b.v. verbond en

kerk, doorgaande reformatie en **cultuurmandaat**.

Nu denk ik dat **een complicerende** factor van die tijd **was**, dat er tegelijk een duidelijk verzet tegen de belijdenis **opkwam**, dat in de zestiener jaren duidelijk uitgroeide. Dat betekende dat er ook echt gevochten moest worden om de leer van de kerk te **beschermen** tegen aanvallen. Dat **maakt** het **begrijpelijk**, dat er sprake **was** van sterke concentratie op de leer van de kerk.

Vechten voor trouw aan de **belijdenis** kon in dat verband gemakkelijk leiden tot **confessionalistische blikverenging**. Die twee zijn in zo'n strijd niet gemakkelijk te onderscheiden. En ik denk, dat uit die tijd ook **een** dosis (gezond?) wantrouwen **dateert**, dat ons doet opveeren, als iemand iets over de leer zegt.

In dat kader voel ik ook die **vraag** aan: Raakt de leer in diskrediet? Mijn **antwoord** is: nee, **dat** nooit. Maar ik pleit er wel **voor** om hier duidelijk te onderscheiden. Wat heet leer?

Wat heet leer?

Echt onderscheid kun je alleen goed maken als je duidelijk ziet wat de bron is, en wat uit die bron is **geput**. De bron is de leer van Christus. Die leer is onlosmakelijk **verbonden** met Zijn Persoon en Zijn werk. Maar juist als je het **w** zegt, beseft je, dat wij zijn leer nog lang niet tot in alle facetten hebben leren kennen. Niemand kan dat. Wat dat betreft is Zijn leer onuitputtelijk.

Als Zijn leer de bron is, moeten we uit die bron ook putten. En dat heeft de kerk gedaan. En vanaf het begin heeft de kerk daar woorden voor gezocht en gevonden. Zo ontstonden de belijdenissen van de kerk. Die belijdenissen noemen we ook 'leer'. Ze brengen de leer van de kerk onder woorden. En wie het karakter van die belijdenissen peilt, hoort er altijd iets in doorklinken van de liefde die de **kerk** er in ge-

legt heeft. Een belijdenis kent een toonhoogte van blijdschap, van verwondering. Wie zijn geloof belijdt, kijkt daarbij altijd naar Christus. Vanuit Zijn bron puttend hebben we woorden gevonden voor de inhoud van ons **geloof**. Daarom mogen en kunnen we de leer van de **kerk** liefhebben. We leggen ons er op vast, want dat is wat we van Christus ge-leerd hebben. Belijdenis is kenmerkend voor de leerling van deze **meester**.

Maar tegelijk beseffen we dat de woorden van de leerling en de woorden van de meester elkaar niet volledig dekken. Als we daarom naar de formuleringen van de belijdenis kijken, ontdekken we, dat we als kerk, na het ontstaan van die belijdenis, er soms bij-geleerd hebben. En ook, dat we sommige dingen af-geleerd hebben. Daarom zou je later b.v. een andere formulering kiezen. Door zorgvuldig **terugvragen naar** de leer van de meester, merk je dat de woorden **van** de leerling geen eigen leven moeten gaan leiden. Dat betekent niet, dat je de leer van de **kerk** bij voorbaat tussen haakjes moet **zetten**. Integendeel. De kerk heeft er **altijd** veel werk van ge-**maakt** aan te geven hoe en waar we alles **van** Christus geleerd hebben. Daarom durven **we** ons ook **rustig** te binden aan de belijdenis. Dat doet **ook** een leerling die **ze**ker is **van** de band aan zijn meester. **Dit** kent de leer waarin hij **onderwezen** is. Daarvan durft hij **rustig** te zeggen: dit is de **leer** van mijn meester. Maar tegelijk blijft hij bescheiden. De meester heeft meer te zeggen dan de leerling onder woorden brengt.

Zo beluister je de leer van de **kerk** altijd **tegen** de achtergrond van de woorden van de **Heer** van de kerk. En dan **kan** soms blijken, dat je wel eens iets veranderen moet in de leer **van** de **kerk**. Een woord, een **formulering**, een uitleg van een tekst enz. Veel is het meestal niet, maar het typeert wel de **verhouding**. De **bron** is zuiver. Als je er uit put **komen** er **soms ook** minder

zuivere **dingen** bij. Dat ligt niet aan de bron, maar aan het putten.

Maar er is meer, dat we 'leer' **noemen**. Want het is niet alleen de kerk, die put uit de bron. Er zijn mensen die, meestal in dienst van de kerk, nadenken over de **samenhang** en de draagwijdte van de leer van Christus. Hier zou je b.v. aan dogmatici kunnen **denken**. Zij zien **hoe** een bepaalde tijd vragen stelt aan de kerk en denken daarover na in het licht **van** de leer van Christus. En al puttend uit de bron, formuleren zij antwoorden, waarin zij nader doordenken over de leer. Haar ook verdedigen tegen aanvallen en ook proberen de leer verder te **ontwikkelen**. Ook dit noemen we 'leer'.

Noodzaak en waarde van dogmatiek

Juist wie het beeld van de bron vasthoudt **kan** inzien, hoe belangrijk de dienst van de dogmatiek voor de **kerk** is. De leer van Christus is de **bron**. Maar **die** leer komt via de Schrift naar ons toe. En daarin is die leer niet systematisch overzichtelijk geordend. Integendeel. In een veelkleurigheid en bonte verscheidenheid **van** bijbelboeken en literatuursoorten is die leer neergelegd. En er zijn veel vragen te stellen waar de Bijbel geen pasklaar antwoord op geeft. Wie dan voor vragen rond de leer komt te staan, heeft behoefte aan ordelijk nadenken over de samenhang en **&** draagwijdte van de leer van Christus. En dat is de dienst **die** dogmatici ons willen bewijzen. Laten we ook blij zijn en **blij** blijven met die dienst.

In een vorig artikel heb ik al **aangegeven**, dat ik er daarom problemen mee heb als **mensen** de dogmatiek **voorlopig** maar tussen haakjes willen zetten. Wie dat doet, blijft in **gebreke** bij het formuleren van antwoorden op vragen **die** in een bepaalde tijd gesteld worden. Je kunt dat **op** twee manieren doen: Je kunt de vraag negeren en net doen alsof

het niet zo'n probleem is. Je kunt ook proberen het antwoord ergens anders te zoeken (b.v. in een eigentijdse filosofie of wereldbeschouwing). In beide gevallen ben je te weinig bezig geweest met de leer van Christus. Heb je je te weinig toegelegd op het echt leerling-zijn van de meester.

Maar dogmatiek is natuurlijk nog weer een stap verder van de bron af dan de belijdenis. De dogmaticus is wel bezig binnen een geloofsgemeenschap, maar zoekt daarbij toch vaak zelf zijn weg. Zijn antwoorden ontmoeten soms instemming, soms tegenspraak. Een tijdlang hebben zijn antwoorden gezag, maar dat kan na een poos ook weer wegvallen. De brede instemming en binding die de leer van de kerk kent, is hier afwezig. Dat maakt het des te riskanter om eenzijdig op de leer van een theoloog af te gaan. Ik gaf dat hierboven al aan rond Kuyper en Schilder. Dan wordt het gezag van die personen gemakkelijk een draagvlak voor de leer. Wat door hen uit de bron geput is gaat een eigen leven leiden, zonder dat je je afvraagt wat 'bronzuiver' is en wat er 'toegevoegd' is.

Dat was voor mij de reden waarom ik de afgelopen weken geprobeerd heb de gevaren van een eenzijdig accent op orthodoxie te signaleren. De leer kan dan een eigen leven gaan leiden. Maar hoe sterk die leer geworteld is in de leer van Christus, dat blijft dan de vraag. Daarom is het van levensbelang, dat er een vitale band blijft tussen de leer van Christus en elke andere manier van bezig-zijn met de leer. Zonder die vitale band maakt de leerling zich min of meer los van de Meester. De leer zal verdorren en wat uiteindelijk overblijft is dode orthodoxie. Een echte leerling keert steeds terug naar de bron. Het mooie is trouwens, dat je dat bij alle belangrijke gereformeerde dogmatici aantreft. Temgerkerend naar de bron vonden ze zoveel, dat dat meestal ook een vernieuwing bete-

kende voor hun dogmatisch nadenken.'

Een onuitputtelijke bron

Terug naar de bron. Dat betekent terug naar de leer van Christus. In mijn artikel van vorige week gebruikte ik ook die typering: terug naar de bron. Daar gaf ik aan, dat terugkeren naar de bron betekent dat je steeds opnieuw beginnen wilt bij de omgang met God. Dat is de bron van ons leven. Ik wil hier dus nadrukkelijk laten zien, dat dat hetzelfde is: terugkeer naar de omgang met God is voor mij terugkeer naar de leer van Christus. Wie die omgang kent, ziet hoe God naar hem toekomt. Op die manier leren we Christus in persoon kennen. In die omgang staan we dus ook voor de leer van Christus.²

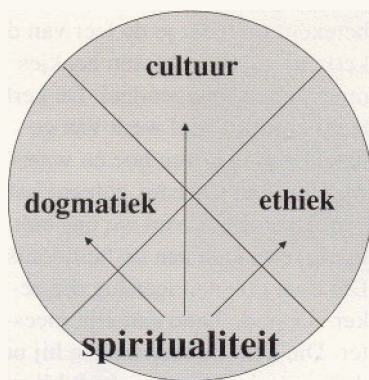
Ik hecht er aan, om dat hier nadrukkelijk te stellen. In het model dat ik daarvoor vorige week gebruikte

waar ieder het zijne in leest. Daarom hecht ik er aan de bron ook duidelijk te benoemen. Omgang met God betekent dat je voor Hem staat die Zich geeft in Christus. Maar juist daar waar je Christus ontmoet, kun je dat nooit losmaken van alles waar Hij voor staat. Op die manier kan omgang met God ook geen eigenwillige invulling krijgen vanuit jezelf. Wie leeft uit de bron omhelst in Christus ook de leer van zijn Heer.

¹ Er zou overigens breder over te discussiëren zijn in hoeverre die vernieuwing de laatste honderd jaar ook echt aanwezig is geweest. Het is dit jaar 100 jaar geleden (!), dat de laatste complete gereformeerde dogmatiek geschreven is (Bavinck). Daarna zijn er wel zwakke plekken aanwijsbaar. Maar dat onderwerp valt buiten het bestek van een artikel als dit.

² De uitdrukking 'leer van Christus' omvat dus veel meer dan wat wij het dogmatische aspect zouden noemen. Het is letterlijk alles waar Hij in Zijn persoon en werk voor staat.

³ Over de gebruikte termen in het model nog het volgende: het is en blijft een sociologisch model. Dat betekent dat de termen niet bij voorbaat theologisch ingevuld moeten worden. Ze zijn voorshands alleen beschrijvend bedoeld. Je mag er geen normatieve waarde aan toekennen. Het is misschien niet overbodig dat te benadrukken. Het is d. niet denkbeeldig, dat theologen zich wat bedreigd kunnen voelen, m.n. door het gebruik van het woord 'dogmatiek'. Voor een echte gereformeerde dogmaticus is dogmatiek natuurlijk altijd schriftuurlijke dogmatiek. Maar binnen dit model is het aanduiding van het aspect van de geloofsinhouden: Wat geloven wij?

Afbeelding I.

(zie afb. 1) plaatste ik die omgang in de sector spiritualiteit. Daarbij maakte ik de opmerking dat je eigenlijk die omgang onder het hele model zou moeten plaatsen. Ik kan dat nu nader toelichten vanuit de leer van Christus.

Ik besef nl. dat het begrip 'spiritualiteit' vandaag een behoorlijk modieuze term is.³ Van uiterst orthodox tot uiterst vrijzinnig grijpt men naar dit begrip. Maar dan kan het een krachteloos woord worden,

'Dit alles om Hem te kennen en de kracht van zijn opstanding en de gemeenschap aan zijn lijden, of ik, aan zijn dood gelijkvormig wordende, zou mogen komen tot de opstanding uit de doden.'

(Filippenzen 3 : 10, 11)

Door het geloof word je één met Christus. **Eén** ook met zijn lijden en sterven en met zijn opstanding. **Dat** betekent, dat God je ziet als nieuw mens, want Hij rekent je oude mens dood met Christus. Maar wat zien wij daarvan in ons eigen leven? Zijn wij **niet vaak** nog heel 'oude mensen', bij **wie de macht van de zonde zich** duidelijk laat gelden? En moet dat **niet eens** anders worden?

Christus stempelt je leven

Paulus heeft maar één levensdoel, en dat is Christus kennen. En dan gaat het niet om oppervlakkige kennis, maar **over** intensief met Christus omgaan. En dat blijft niet zonder gevolgen voor je leven.

Als twee goede vrienden veel samen optrekken, gaan ze elkaar beïnvloeden, ze nemen dingen van elkaar over. Als je met Christus wandelt, gaat Christus je leven beïnvloeden. De omgang met Hem stempelt je leven. Dat kan niet anders. Want de kracht van Christus is groot. Wie in het geloof met Hem de band zoekt, merkt de kracht van zijn dood en van zijn opstanding.

Doodgaan en levend worden

Christus ging met onze oude mens

de dood in en kwam vernieuwd uit het graf tevoorschijn. Wie in Hem gelooft, mag dezelfde beweging zien in zijn eigen leven. Dat bedoelt Paulus met de gemeenschap aan het lijden en sterven van Christus. **Hij wil** gelijkvormig worden aan de dood van Christus, en dan ook komen tot de opstanding uit de doden, dat wil zeggen: de opstanding van de nieuwe mens. Dat kan, want hij leeft vanuit de kracht van Christus' werk.

Hoe sterk is Christus in ons?

Wat zien wij zelf van die kracht van Christus in ons leven? Zijn we niet vaak lauwe, slappe christenen? Verandert er nog wel eens iets in ons leven, omdat we geloven in Christus? Komt er nog iets terecht van onze bekering? Als bij ons alles maar bij het oude blijft, zit het dan wel goed met die band tussen Christussen **mij?**

Zoek Christus

Als je weinig aandacht besteedt aan Christussen **zijn** werk, vervreemd je van Christus. Als van goede vrienden er één verhuist, dan verwateren de contacten. Dan heb je elkaar na verloop van tijd maar weinig meer te vertellen. Als je bij Christus vandaan gaat, verdwijnt zijn kracht, zijn invloed uit je leven. Jaag daarom naar dat, waar Paulus in heel zijn leven naar jaagde: naar de gemeenschap met Christus. **Neem** de tijd om je te verdiepen in zijn werk. **Neem** de tijd voor bijbelstudie, meditatie en gebed.

En kom niet met argumenten als: ik heb het te druk. Als Paulus vergeleken bij de kennis van Christus alles maar vuilnis vindt, wat voor

M meditatief

excuus kun je dan nog aanvoeren om Christus niet te zoeken?

Zoek Hem, en leer steeds meer on dervinden, dat zijn opstanding ook in je eigen leven een geweldige energiebron mag zijn. En doe in de kracht van Christus steeds meer je zonden weg. **Reken** eindelijk eens af, met die dingen waarmee je al zo lang af had moeten rekenen. In eigen kracht lukt dat **niet**. Maar Paulus spreekt niet voor niets van de kracht van Christus' opstanding.

God ziet ons in Christus al als nieuwe mensen. **Zullen we** God niet eren, door steeds meer te worden wat we in Christus al zijn? Sta op uit de dood!

VOETBALLEN ZONDER SCHEIDSRECHTER

H.J. Messelink

De nieuwe hemel en de nieuwe aarde? Ik vind het moeilijk om daarnaar te verlangen, Want ik heb het hier nog zo goed. En ik voetbal zo graag, Straks is dat natuurlijk afgelopen. Dan zingen we de hele dag. Ik heb geen idee hoe ik me dat moet voorstellen.

Ongeveer in die lijn sprak een bekend voetballer zich **d** nog niet zo lang geleden. Dat zet aan het denken. Welke voorstelling hebben **wij** van **de** toekomst die binnenkort aanbreekt? Is dat een wazig geheel? Het einde van alles wat leuk is? Zullen we nooit meer een balletje trappen? Of in een competitie spelen?

Nieuwe aarde

De discussie is al oud, of de nieuwe aarde straks een andere aarde zal zijn, of dat zij gewoon weer **de** aarde is, maar dan helemaal gezuiverd. De stapel lectuur daarover is te groot om hier ook maar aan een opsomming te beginnen. Het zal echter hoe dan ook niet zonder reden zijn, &t God ons leert uit-zien naar een nieuwe aarde. Zo worden we in ieder geval aangespoord hier een concrete voorstel-hing bij te maken. Geen wazig ge-heel, maar een leefwereld net als nu.

Vervolgens zal niemand het mij kwalijk nemen, wanneer ik mij eenvoudig houd aan de taal van de belijdenis: 'Onze Here Jezus Christus (...) zal Zich openbaren als &h-ter over levenden en doden, terwijl Hij deze oude wereld in vuur en

vlam zet om haar te zuiveren' (NGB art.37). Hierbij wordt verwezen naar 2 Petr. 3 : 10-13. Terwijl ook Col. 2 : 20 hierover een duidelijke uitspraak doet: het heeft God behaagd, door het bloed aan het kruis, *alle dingen* weer met Zich te verzoenen, door Christus, hetzij wat op de aarde hetzij wat in de hemelen is.

Verzoening spreekt van zuivering, herstel. God heeft deze wereld lief. De belijdenis heeft ook hier een anti-doperse trek. De Wederdopers zagen deze aarde als reddeloos verloren, vandaar hun extreme wereldmijding.

Zeker, het zal een vernieuwing zijn door ontbinding heen, zoals Petrus schrijft. Zo diep zit de zonde in alle materie, alles is door onze schuld van God losgeraakt. Maar die ontbinding geldt ook van mijn lichaam, terwijl ik straks toch mag opstaan in dit mijn vlees (HC v+a 57). Buitengewoon verrassend zal dat zijn, de manier waarop is onvoorstelbaar, maar toch leert God mij dit heel concreet te geloven.

Herkenning

Ongetwijfeld zal dat straks allerlei herinnering en herkenning geven. Het lijkt mij volstrekt onmogelijk

Wandelen met God

dat het begin van het eeuwig verbond (hier en nu) op de nieuwe aarde onbekend zal zijn. Dan zou het immers onvolledig zijn.

Bovendien, als van onze werken al geldt, dat ze ons zullen volgen (Opb. 14 : 13), dan zullen Gods werken ons toch zeker bijblijven. Hoe kunnen wij Hem anders loven en danken?

Dit alles spreekt een duidelijke taal. Alles wat uit en tot God is wordt bewaard, door het vuur heen. Het wordt gekroond met heerlijkheid, terwijl al het overige eeuwig verdwijnt.

Kijk dan zo eens om je heen. Ieder mens leeft middenin de werken van God. Bekijk ze eens met deze gedachte, dat al het geschapene verzoend wordt en nieuw. Niet de bomen of de struiken zullen verdwijnen, niet de vogels of de vissen, maar wel het milieubedrijf en het wanbeleid. Heel de schepping ziet reikhalzend uit naar de dag, dat de vloek van haar wordt afgewenteld en zij delen mag in de heerlijkheid die dan aan Gods kinderen geschonken zal worden (Rom. 8 : 21). God maakt alle dingen nieuw, zo zien we alles terug (Opb. 21 : 5).

Zal er dan geen grasmat meer zijn? Natuurlijk wel. Kan er dan ook gevoetbald worden? Als dat zo uitkomt, ja. Zonder dat er oorlog van komt, uiteraard, en zonder overtredingen. Daar ben ik wel benieuwd naar, hoe dat zal gaan. De scheidsrechter zal wel overbodig zijn.

Maar dat geldt van meer beroepen. Als er geen ziekte meer is, zullen we ook geen artsen en verpleegkundigen meer nodig hebben. En wanneer profetieën afgedaan hebben, omdat het geloof overgaat in aanbouwen, zal er voor een predi-

kant ook geen werk meer zijn. Op die manier is er wel meer te bedenken, dat typisch bij deze tijd hoort.

Thuis

Maar dat is al met al geen reden om te zeggen, dat je niet aan de nieuwe aarde toe bent. Ook is de angst volledig ongegrond, dat je om de nieuwe aarde te beërven zoveel moois zou moeten achterlaten. Wel gaan we door het sterven heen, en daarna door het oordeel. Dat zal zeer indrukwekkend zijn. Maar wie op Christus zijn hoop vestigt mag juist tegemoet zien, dat hij langs die weg al het goede terugkrijgt wat hij hier is kwijtgeraakt (Mk. 10 : 28-31), en nog veel meer daarbij.

Eens ging Abraham door Kanaän. Hij kreeg het land nog niet, maar het was hem wel toegezegd. Hij mocht het gaan doorkruisen, hij ging overal kijken in zijn eigen erfdeel. En intussen groeide het verlangen naar & dat, dat dit land gezuiverd zou worden van alle kwaad

en zo door God zou worden opgeleverd.

Op precies diezelfde manier bevolken de christenen nu de aarde. We werken en ontdekken, we reizen en trekken, ons erfdeel bekijken we aan alle kanten. Zo zien we uit naar de dag dat de aarde nieuw wordt gegeven, tot een eeuwige woonplaats, met God in ons midden. Nu zijn we nog vreemdeling, in het gebied dat ons is toegezegd. Vreemdeling, temidden van alle rampen en zonden. Dan zijn we thuis, in een wereld vol vrede en harmonie.

Ethiek

Het lijkt me duidelijk, dat op deze manier de ethiek van ons christelijk leven een bijzondere betekenis krijgt.

Abraham doorkruiste Kanaän, hij hoefde dat land en die samenleving niet te mijden. Zelfs had hij bondgenoten aan zijn zijde, toen hij Lot ging bevrijden. Maar hij zou wel een grote dwaas zijn geweest, als

hij zijn vertier had gezocht in de goddeloze praktijken van de kanaänieten. Dan zou hij de toorn over zich heen halen die God daarover zou uitstorten.

Later liet hij zijn knecht zweren, dat Izaäk niet zou trouwen met een heidens, kanaänietisch meisje. Waarom niet? Het zou het binnenhalen zijn van het oordeel van God, dat op haar rustte.

Vandaag de dag kan het nog wel eens problemen geven, als je de hand wilt houden aan dit soort 'regels'. Dan kun het wel waardeloos zijn om samen te zijn, want de HERE deze dingen zegt. Zijn voorschriften zijn geen regels, ze zijn juist uitermate functioneel. God wil niet dat zijn kinderen de erfenis mislopen, maar dat zij die verwachten en dan ook echt ontvangen.

Daarom, hoe concreter de voorstelling van de nieuwe aarde, des te sterker zal de motivatie zijn om echt te rekenen met het betreden ervan.

HET ZWARE JUK VAN EMMANUEL LEVINAS

C.J. de Ruijter

Achtergronden Waardering

Dit jaar werd het einde van de Tweede Wereldoorlog herdacht. Een oorlog die een grote wond heeft geslagen in het leven van veel mensen in West-Europa en vooral de geschiedenis van het joodse volk onherstelbaar heeft veranderd. We hebben de beelden over Auschwitz onlangs weer op tv kunnen zien. Na Auschwitz is het gelaat van de westerse beschaving niet meer dezelfde; de sporen van het lijden staan er onuitwisbaar in gegrift. Het kwaad heeft zich buitenproportioneel getoond in het leven van zeer velen. In Auschwitz is duidelijk geworden dat de hooggeroemde menselijke waarden en goede bedoelingen niet tegen deze overmacht van kwaad bestand bleken. Wat is humaniteit, wat is medemenselijkheid?

De verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog vormen tevens de achtergrond van het denken van Emmanuel Levinas, een joodse filosoof, die in 1906 in Litouwen werd geboren en na de Eerste Wereldoorlog naar Parijs kwam. Hij studeerde onder andere in het Duitse Freiburg bij de fenomenoloog E. Husserl (in 1928-1929) en diens leerling, de 'existentialist' (en nazi-filosof) M. Heidegger. In de Tweede Wereldoorlog moest hij naar het front en schreef tussen de oorlogsbedrijven door zijn eerste boek, *De l'existence d' l'existent* (Over het Zijn en de zijnden), waarin hij zich vooral met Heideggers 'Zijnsfilosofie' bezighield. Levinas overleefde de oorlog, maar het was pas in de jaren zestig dat

hij zijn hoofdwerk *Totalité et Infini* (Totaliteit en Oneindigheid, 1961) publiceerde en bekend werd. De kern van zijn denken zou men kunnen typeren als: het er-zijn voor de Ander (soms met een hoofdletter, soms ook niet). Voor Levinas heeft dat een diepe religieuze waarde. De relatie met de Ander is de kern van godsdienstig leven. In een interview heeft hij eens gezegd 'Ik wantrouw het woord liefde, dat te grabbel is gegooid, maar de verantwoordelijkheid voor de ander, het zijn-voor-de-andere brengt... het anonieme en zinloze geruis van het zijn tot stilstand'. Levinas verbindt dit met joods-religieus leven, waarin de 'ethische relatie' en de verantwoordelijkheid voor de medemens centraal.

Vooral in christelijke kring is er veel waardering voor Levinas. Zowel in rooms-katholieke als protestantse (theologische en filosofische) literatuur is hij een veel geciteerd schrijver. De waardering heeft natuurlijk te maken met de religieuze achtergrond van zijn denken (dat gevoed wordt door een diepe kennis van de Thora), het centraal stellen van de Ander en het hoogstaande ethische en morele besef waarvan hij blijk geeft. Als we het willen hebben over rechtvaardigheid in de wereld, het helpen van de zwakken, over persoonlijke en sociale ethiek, dan biedt het denken van Levinas belangrijke aanknopingspunten.

Er is nog een andere reden voor waardering. In zijn kritiek op de Grieks-westerse grondmotieven van de westerse cultuur, komt hij soms dicht bij de uitgangspunten van een reformatorkritiek op de westerse filosofie. Levinas wil radicaal breken met de autonomie van het denken dat de wereld in zijn macht neemt. Hij breekt met een traditie (van Parmenides tot Heidegger) waarin 'wijsbegeerte zou... gelijkstaan met de verovering van het zijn door de mens in de loop van de geschiedenis'. Ook de reformatorkritiek benadrukt dat de autonomie van het denken veel onheil heeft gebracht. Toch is Levinas, voor wie radicaal christelijk wil denken, tegelijk 'slechts' een bondgenoot. Hoeveel waardering er ook mag zijn voor het joodse filosoferen, de sleutel tot het verstaan van de werkelijkheid wordt niet getoond. Voor Levinas gaat de ethiek nog voor de waarheid, maar daarmee wordt de waarheid wel

sterk **gerelativeerd**. Gaat het slot wel werkelijk open als alles **neerkomt** op de **verantwoordelijkheid** van mensen? Wordt er vanuit Levinas' filosofie werkelijk **een bevrijdend perspectief** getekend? Aan deze **vraag** wil ik toekomen, nadat eerst dieper is **ingegaan** op de **filosofische boodschap** van Levinas.

Egologie

Hoewel Levinas' filosofie 'moeilijk' is – **juist ook** omdat hij **steeds** met andere 'moeilijke' filosofen als Husserl en Heidegger in gesprek is –, is het probleem dat in zijn **werk** telkens **aan de orde is**, levensrecht. We proberen er de worsteling in met de menselijke autonomie die in **onze** eeuw verantwoordelijk is geworden **voor** zoveel **kwaad en** zoveel lijden. Hoe heeft het kwaad zulke proporties **kunnen** aannemen? Hoe heeft men een ideologie kunnen ontwerpen waarin het elimineren van de ander als het **ware** al ingebakken was; hoe heeft men met allerlei moderne methoden het kwaad ten uitvoer **kunnen** brengen?

Achter deze vragen verschijnt telkens het 'ego', het menselijk subject, dat het betrekkingpunt wordt voor alle dingen en het Andere aanpast aan de maat van het Zelfde. In zijn *Totalité et Infini* laat Levinas zien dat deze aanpassing nooit lukt zonder Geweld, Oorlog of Apparaat. Het is **een** denktraditie die een modern beginpunt **heeft** bij het 'ego cogito' van Descartes. Het is een denktraditie waarin het Ik **de** bezitter wordt van **alle** dingen, ook van wat bij Levinas het Oneindige heet, de transcendente wereld.

Levinas **keert** zich **dus af van deze** denktraditie, die een desastreuze **ontwikkeling** heeft mogelijk **gemaakt**. Het is een ontwikkeling waarin het 'ik' **de** ontwerper is geworden van de wereld; waarin het 'ik' **de** oorsprong werd van allerlei sociale en politieke 'waarden en normen' in **een samenleving**; waarin het 'ik' heer en meester werd in **een zogenaamd** maakbare samenleving. Dit is

een ontwikkeling waarvan Nietzsche aan het eind van de vorige eeuw met ontzetting de consequenties beschreef: de mens heeft **God** gedood en moet zich nu zijn eigen bestaan **scheppen**. Levinas spreekt in dit verband van 'egologie'.

Anders

Deze 'egologie' maakt de ander tot een middel **tot** mijn doel; tot een **voorwerp** van mijn zelfzucht, **mijn** heerszucht en **mijn** wellust (Nietzsche sprak in dit verband van drie ondeugden). 'De **zelfzuchtige** gebruikt zijn macht om anderen aan eigen doeleinden, aan het eigen genoegen te onderwerpen. De heerszuchtige neemt zichzelf en de eigen verlangens als uitgangspunt voor zijn verhouding tot anderen. De wellustige overheersten gebruikt anderen voor zelfzuchtige belangen' (Van Tongeren, 127). Niet **alleen** de ander is 'object' van het ik en daardoor de vreemde, het slachtoffer, de vijand som, ook **de schepping** is dat. **De** natuurlijke wereld wordt onderworpen aan **&** doeleinden van **het** mens dat **aller**eerst subject is. Iemand zei in dit verband eens: 'de veronachtzaming van het milieu toont de bodem van onze gewelddadigheid' (Van Tongeren, 135).

Het is deze houding waarmee Levinas, mede gevoed door de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog, radicaal breekt. In **zijn** benadering staat **niet** het ik centraal, maar de Ander. De Ander is hoger dan mij. De Ander licht ons ik uit het zadel. De Ander relativeert mijn autonomie, want hij doet een beroep op **mij**, klaagt mij aan, beschuldigt. De Ander is 'verheven' boven mij. Kenmerkend voor Levinas is dat hij de ander typeert als 'gelaat'. In het gelaat 'geeft' iemand zich. Het is een weerloze blootstelling **aan** de ander. 'Er ligt in het gelaat een wezenlijke schamelheid, het wordt blootgesteld, bedreigd. Tegelijkertijd verbiedt ons juist het gelaat te doden' (69).

Hitler aan de Amazone

Een treffende (maar **waarschijnlijk** ongezochte) illustratie hiervan geeft George Steiner in zijn boek *The portage to San Cristobal of A.H.* Hierin gaat het over een speurtocht van een groep joodse mannen naar Adolf Hitler, **die na** de nederlaag van zijn Derde Rijk naar het Amazone-gebied zou zijn ontkomen. Als ze hem inderdaad hebben gevonden, en hem vervolgens meenemen om hem **te kunnen** berechten, gebeurt er iets verrassends. De gevaren van het oerwoud en hun eigen wanhoop in de hele onderneming, vallen weg **tegen** een nieuw gevaar: de **menselijkheid** van de gevangene en het eigen medelijden met die 'onmens'. Wie werkelijk aandacht heeft voor iemand, **kan** hem niet vernietigen **of ontkenen**.

In **deze** benadering van Levinas wordt de **menselijke** autonomie doorbroken. De mens is iemand **die** in relatie **staat** tot de Ander. En achter die ander staat God. 'In **&** **toegang** tot het gelaat ligt ongetwijfeld ook een toegang tot **de** idee van God' (74). In de bundel *Het menselijk gelaat* (1969) zegt hij ergens: 'De **voorrang** van **de** Ander (Auteur) op Mij – geweten of moreel bewustzijn – **valt** samen met het **doorstoten** naar de buitenwereld, dat tevens **een** doorstoten **naar** de Hoogte is' (32-33). Zo wordt via de Ander de **transcendentie** herwonnen.

Joods denken

In deze benadering werkt ongetwijfeld het in deze eeuw zo **aansprekende** en vitale joodse denken van **mensen** als Martin Buber, Franz Rosenzweig en Abraham Joshua Heschel door (Levinas heeft over hen opstellen geschreven). Het 'relationele' in het denken van Levinas heeft sterke overeenkomst met het denken van **bijvoorbeeld** Martin Buber. Bij Buber staat de 'Ich-Du-relatie' **centraal**; ook hier is het

geen **autonomie**, maar heteronomie. De mens staat in relatie tot God, **voor** wiens aangezicht hij leeft. Bij Buber gaat het om wederkerigheid en de dialoog: 'Alle **werkelijk** leven is ontmoeting'. Bij Heschel vinden we iets dergelijks: de eigenlijke menselijkheid komt tot uitdrukking in het partner-zijn in het **scheppingswerk**.

Heel dit joodse denken staat haaks op de westerse **denktraditie**, **waar**in het subject alles voor het zeggen heeft. Bij Heschel treedt het '**denken**' dan ook terug achter de verwonderingen het '**doen**' achter het vieren. **Lofprijzen** en **sabbatvieren** staan in deze **beschouwing voorop**. Bij Levinas zijn de accenten anders komen te liggen. Zoals ik al zei spelen de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog **hierin** mee. Centraal in Levinas' beschouwingen staat de ethiek. Alles **wat** de Bijbel te zeggen heeft, het ontmoetingspunt van alle schrijvers, is de ethiek.

Verantwoordelijkheid

Dat komt volgens Levinas omdat de 'verantwoordelijkheid' de oorspronkelijke en fundamentele structuur is van de menselijke subjectiviteit. Ons bestaan is een **verantwoordelijkheid** voor de Ander. 'De band met de ander wordt slechts gelegd als verantwoordelijkheid, of deze overigens geaccepteerd wordt of geweigerd, of **men** nu wel of niet weet hoe deze op zich te nemen, of men nu wel of niet iets concreets voor de ander kan doen. **Verantwoordelijkheid** betekent: zeggen: zie, hier ben ik. Iets voor een ander doen. **Geven**. Menselijk **denken**.' De 'ethische relatie' is voor Levinas de grondstructuur van het menselijk **leven**. Ze is **zelfs** belangrijker dan **wat** wij denken. De 'ethische relatie' relateert al onze ontwerpen. Niet wij, **zelfs** niet **onze** 'normen en waarden' hebben het laatste woord, maar de Ander. Hierin schuilt een diepe eerbied voor de medemens, die **voor** ons in zijn 'ge-laar' een verwijzing is naar het

Goddelijke. Verheft zo God niet Zijn aangezicht over ons? Opvallend is dus dat Levinas, als kenner van de Bijbel, de liefde **helemaal** niet in het spel brengt. **Nee**, het gaat hier om **een** bevel, een **gebod** van de Ander. **Een** bevel dat tegelijkertijd nooit ophoudt; de verantwoordelijkheid blijft **ons** altijd 'plagen'; ze behoort bij het leven.

Aanknopingspunten

Zoals ik al aangaf biedt het denken van Levinas **aanknopingspunten** voor een christelijke visie op ethiek en op medemenselijkheid. We kunnen onder de **indruk** raken van de **ernst** van zijn ethiek en de consequentie **waarmee** hij de ander respecteert, **om** zo de **eigen autonomie**, die **zoveel** onheil kan stichten, te laten relativiseren. Dit **gaat nog** wel wat verder dan het **soms** al te oppervlakkige **obligate**: je moet de ander in zijn waarde **laten**. **Immers**, de ander wordt de nieuwe waarde.

Een ander aanknopingspunt is dat Levinas het moderne **beheersingsdenken** radicaal van tafel **veegt**. Wie **meent** dat **hij** de wereld kan maken en beheersen heeft morgen een moord gepleegd. Het **beheersingsdenken** maakt ons blind voor onszelf, **voor** onze **vooroordelen**, ons **etnocentrisme**. En eerlijk moet worden toegegeven dat de '**egologie**' ook op het christelijk erf schade kan toebrengen. Door een onvoldoende gekritiseerd subjectivisme is soms de horizon van Gods werkelijkheden **Zijn** Koninkrijk weg-gewist.

Zwaar juk

Toch wil ik een paar kanttekeningen **maken** die vanuit een christelijk perspectief gemaakt moeten worden.

1. Bij Levinas wordt de ander de **norm**. Hij of zij gebiedt en beveelt mij. Levinas heeft niet **gezegd**, dat we een nieuwe **gehoorzaamheid** moeten leren door

naar Gods bevel te luisteren, nee, de **ander** wordt normatief. De verwijzingen **naar** God blijven **altijd** lopen via de ander. **Ook** wanneer Levinas spreekt over 'plaatsvervanging' gaat het om de intermenselijke verhoudingen.

Tegen deze achtergrond wordt ook duidelijk dat het **begrip** verantwoordelijkheid bij Levinas **toch** een beperkte betekenis blijft houden. Ook **wij** spreken graag over verantwoordelijkheid en de **antwoord-structuur** van het menselijk bestaan. Maar dat is niet slechts **een** **verantwoordelijkheid** ten opzichte van de andere mens – hier denkt Levinas wel **erg** dialogisch – maar een verantwoordelijkheid jegens de Schepper die **ons** de hele Schepping **heeft** toevertrouwd.

2. De volgende kanttekening betreft het 'wettische' van Levinas' benadering. De verantwoordelijkheid is een oneindig zwaar **juk**. Gold voor het joodse volk al niet dat de liefde de vervulling van de wet **was** (**Deuteronomium** 6 : 5)? Levinas laat die liefde helemaal schuilgaan achter het **gebod**. Maar hiermee heeft Levinas zich Mind gemaakt voor de vervuiling van die **liefde**, niet door mensen, maar door God zelf die Zijn eigen **Zoon** heeft gegeven. Daarmee heeft **hij** ook de troost **afgesneden**, dat wie **struikelt** onder het juk, door God zelf gedragen zal **worden**.

Christus' juk

Levinas' filosofie blijft daarmee wel sterk gebonden aan de bodem van het joods-religieus leven dat de Christus niet kent, die wordt getekend als de 'sleutel' tot de kennis. In Christus heeft God pas werkelijk Zijn Gelaat getoond, een Gelaat van liefde en genade. Deze **Christus** is de ware **Andere** die alle '**ikken**' en hun '**machten**' van de

troon stoot. Hij heeft de heerschappij over de wereld definitief overgenomen.

Niet alleen de waarheid van de Schrift (die door hem als 'systeem' gewantrouwd zou worden), maar ook dit geheim van de Schrift, Christus zelf, gaat bij Levinas helemaal schuil achter wat mensen moeten doen. De sleutel om toegang te krijgen tot de 'Oneindige' komt te liggen bij mensen zelf. Dat is een zware last, die uiteindelijk

ondraaglijk is. Als Christus zich presenteert als de weg en de waarheid, dan wordt daarmee de last van mensen afgenomen die menen dat door wetsbetrachting de 'Eeuwige' te vinden is.

Juist in zijn bereidheid dit juk op zich te nemen heeft Levinas veler respect gewonnen. Hij zou het beroep van christenen op Christus en op de liefde zien als een poging onder de ernst van de ethiek uit te komen. Inderdaad kan de ernst van

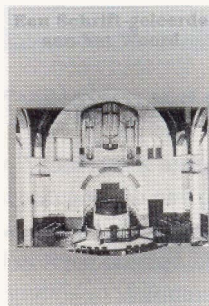
Levinas helpen om te verstaan wat Jezus bedoelde toen hij zei dat hij geen tittel of jota van de Thora vervallen verklaarde, ja dat onze gerechtigheid 'overvloediger' moet zijn dan die van de schriftgeleerden en Farizeeën om het Koninkrijk der hemelen binnen te gaan (Matt. 5 : 20). 'Voorwaar, Ik zeg u, in zoverre gij dit aan één van deze mijn minste broeders hebt gedaan, hebt Gij het Mij gedaan' (Matt. 25 : 40).

Nú leverbaar het 2e R.B.-boek van de 47e jaargang

Een Schrift-geleerde aan het Woord

Een keuze uit de preken van prof. K. Schilder

Ingeleid en toegelicht door dr. J.J.C. Dee

In dit boek zijn een zestal preken opgenomen van K. Schilder, die de ontwikkeling laat zien van de jonge begaafde predikant naar de volgroeide, beroemde prediker en veelbelovende hoogleraar. De bekende Schilder-kenner dr. J.J.C. Dee, geeft een brede inleiding waarin hij het kerkelijk en theologisch kader van Schilders predikantsjaren beschrijft. Daarnaast maakt dr. Dee onder andere de theologische fronten zichtbaar, waartegen Schilder tientallen jaren heeft moeten strijden.

In deze uitgave teren we K. Schilder kennen als dé man van de kansel.

272 pagina's, gebonden f 28,--

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25,4460 AA Goes, Telefoon 01100-15591, Fax 01100-1192

Gemeente in opbouw
Opleiding en toelating

Soms heerst er in de kerken bij gemeenteleden het gevoel dat hun dominee zijn taak niet aan kan. Het functioneren van menige dominee staat vandaag onder kritiek. Dat betekent onvrede in de gemeente. Het betekent ook crisis in de pastorie.

Als de zaken er in deze of gene gemeente zo voor staan, moet je je wel samen verantwoordelijk weten! Daar heb ik in het artikel van vorige week de nadruk op gelegd. Maar nu het vervolg. Je moet met zo'n problematiek ook verder. Zoeken naar oorzaken. Nadenken over oplossingen.

Hoe is het mogelijk?

'Hoe kan zo iets toch?' was de vraag van de jongeren in Kivive in het geciteerde interview met mevr. Brink. Iemand heeft in Kampen een complete opleiding gehad. Is vervolgens twee keer door een klas-sis geëxamineerd. Is door minstens één gemeente beroepen. Hoe kan men dan na verloop van jaren toch nog zeggen: 'hij had maar beter wat anders kunnen worden'? Wat is er dan verkeerd gegaan?

Als we de hand in eigen boezem steken en zoeken naar een antwoord op de vragen, stuiten we op een paar mogelijkheden. We kunnen bij de voorbereiding en toelating tot het ambt fouten hebben gemaakt. Bij de broeder zelf kan er in de loop van de jaren een teruggang in capaciteiten zijn opgetreden. En de eisen van het werk kunnen ook de laatste tijd zo zijn toegenomen dat een predikant vroeger zijn taak wel aankon, maar nu niet meer.

Ik ga even wat dieper op die verschillende factoren in. En ik geef tegelijk alvast wat aan in welke richting we m.i. naar oplossingen moeten zoeken.

Vooraf wil ik op nog een paar dingen wijzen. 1. We praten over niet goed functionerende dominees. Maar er zijn ook dito ouderlingen m diakenen. En ditte gemeenteleden. En dito vaders en moeders. En dito jongeren. Enzovoorts. Het is goed om dat niet te vergeten! 2. Ik kun in een publiek artikel niet alle dingen noemen die een rol spelen. Bepaalde factoren en voorbeelden blijven met opzet ongenoemd. 3. Primair in deze dingen is een geestelijk en gelovig omgaan met de problematiek. De Here vraagt van ons gebed, een milde geest, geduld en wederzijds respect. In die geest willen deze artikelen gelezen en besproken worden.

Zit de fout bij het begin? Hadden we iemand geen predikant mogen laten worden? Hem niet moeten opleiden en hem niet beroepbaar moeten stellen? Soms lijkt dat na jaren inderdaad het geval te zijn. De gemeente klaagt. De kerkeraad neemt lange tijd de predikant in bescherming. Maar dan, soms plotseling, breekt ook in de kerkeraadskring de onvrede door. Het gaat zo niet langer!

Lacunes in de opleiding spelen daarin zeker een rol. Jarenlang is er bijvoorbeeld om wat voor reden dan ook in Kampen een zekere afweer geweest tegenover allerlei praktijk-elementen. In de jaren zestig en in de jaren zeventig zijn uit de kerken en uit de kring van studenten en oud-studenten wel ideeën aangedragen over stages, over een andere methodiek van leren preken, over persoonlijkheidsvorming en dergelijke. Maar het overgrote deel daarvan is door de synodes lange tijd afgewezen, kennelijk met instemming van senaat en curatoren.

In dit soort dingen zijn we m.i. met de beste bedoelingen – toch te kortgeschoten. Praktijk-elementen in de opleiding zijn juist heel goede instrumenten voor een student zelf, én voor anderen, om te bepalen of hij geschikt is voor het predikantschap.

En dan was er vervolgens r.a de opleiding de laatste fase: & beroepbaarstelling en de toelating tot het ambt. Zijn we daarin wel zorgvuldig genoeg bezig geweest?

In de oude kerkorde die we vóór 1978 hadden stond, dat & gemeentte bij het beroepen van een predikant moest bidden en vasten. Dat

had te maken met de ernst en de **zwaarte** van het beroepingswerk. Wij hebben het vasten al een eeuw geleden afgeschaft. Het bidden bestaat nog. Maar is er bij ons in het beroepen van **een** predikant wel altijd voldoende diepgang geweest? Of zijn we er **door** de jaren heen toch te oppervlakkig mee bezig geweest? En hebben **we** bij de examens de goede maatstaven aangelegd? **Hebben** we **soms niet te uitwendig** geoordeeld? Als **iemand** maar door het eindexamen in Kampen **heen**-kwam, beschouwden wij hem misschien wel eens te snel als bekwaam voor de dienst. Was er in Kampen wel voldoende selectie? Dat is **een** vraag waar **we** niet om heen **kunnen**. En het is **ook** de vraag, of onze classicale examens zo **zijn** ingericht en zo worden uitgevoerd, dat een werkelijk goed **oordeel** over iemands geestelijke en praktische bekwaamheid **moge**-lijk is.

Geestelijke beoordeling

Verder denk ik, dat de **geestelijke beoordeling** van aanstaande **predikanten** niet altijd een sterk punt is geweest. Wij **doen** nogal eens negatief over de strenge eisen die voor toelating aan de Theologische **School** van de Gereformeerde Gemeenten in **Rotterdam** worden gesteld. Daar **voert** men **indringende** gesprekken over iemands bekering en **zijn** inwendige **roeping**. **Ons** veel te streng.

Maar wat doen **we** zelf op dit punt? Buitenlanders vragen wel eens: '**zijn** jullie studenten **bekeerd**?' **Goeie vraag!** Er is ook in menig opzicht een positief antwoord op te **geven**. Maar onze **studenten** komen wel uit dezelfde kerken waarin we allemaal leven! Is er **vandaag** in de **Gereformeerde Kerken** geestelijke schraalheid en **veruitwendiging** in het geloofsleven, is er oppervlakkigheid en **secularisatie** in de levenswandel, dan gaat dat 'onze jongens' in Kampen niet voorbij. Zoals de **kerken zijn**, zo zijn in aller-

lei opzichten haar **theologie-studen**-ten en haar voorgangers ook! Een (aanstaand) predikant staat dus voor de vraag: ben ik een **voorop**-loper in de dienst van de HERE? Ben ik gegrepen door het evangelie om het vervolgens ook zelf met liefde en met **een vurige** geest uit te dragen? Is er in mij diepe **ernst** in het dienen van G d ? Houd ik **van** de **gemeente**? Wil ik mezelf geven aan de mensen? En de kerken moeten die **vragen ook** stellen. En hier **niet maar** vooronderstellen dat het wel in orde is. En **ook** niet **menen** dat je dat in een gesprekje van tien minuten over 'de **bewegredenen**' bij een **kandi**-daat wel even peilen kunt.

Begeleiding en nascholing

Maar de fout kan ook ergens anders liggen. Je moet **ook** kijken **naar** de **uitbouw** van iemands **kwaliteiten en capaciteiten** in de jaren na **zijn** start als predikant. Niemand die in Kampen afstudeert en intrede doet in zijn eerste gemeente is van dat moment af voor altijd een goede dominee. **Ook** als hij in eerste instantie de nodige capaciteiten lijkt te hebben en een goede opleiding heeft gehad, **moet** er vervolgens nog wel **groei zijn**. Groei in geloof, in ervaring, in bekwaamheid, in **kennis** en inzicht, in **vaardigheden**.

Veel van die groei voltrekt zich als het **ware** 'vanzelf'. Als het goed is. Maar het is niet altijd goed! En dan is een dominee **soms na vijf of tien** jaar predikantschap nauwelijks in bekwaamheid gegroeid. **Dan** moeten we onszelf beproeven. Wat hebben **wij** als predikanten en wat hebben **wij** als kerken daar aan gedaan?

We zeiden altijd: je moet het in de praktijk maar leren. **Hopen** dat je een 'goeie' of zelfs een 'stevige' kerkeraad hebt. Je **kant** immers veel van **ervaren** en wijze ouderlingen leren. Verder heb je hopelijk **een vrouw**, die je de kritiek niet spaart. Je kunt ook nog één **keer** per jaar naar het predikanten-con-

gres, eventueel op **kosten** van de kerkeraad. En in Kampen hebben ze af en toe 'terugkom-dagen'. En dat is het dan.

Maar heb je daar genoeg aan? Het werk in de gemeente **stelt** hoge eisen. De predikanten hebben het gewoon nadig, dat ze regelmatig begeleiding en **bezinning** en nascholing en **bijscholing** krijgen. **Horizon**doorbeking. **Een** opfrisbeurt. Zowel theologisch als praktisch. Wat is het **goed** als je eens even een paar dagen of soms een paar weken wat meer op afstand kunt **gaan** staan van je dagelijks **werk**. Regelmatig met deskundige hulp kritisch je eigen **functioneren** overdenken en **doormeten**, levert als het **goed** gebeurt veel winst op.

Mijns inziens hadden de kerken daar in de voorbije dertig jaar **meér** aan kunnen doen. Al was het maar alleen een **regelmatige** begeleiding door een bekwaame mentor in de eerste drie jaar. Begeleiding **ook** voor de mannenbroeders die vinden **dat** ze het helemaal niet nodig hebben. Zonder zulke begeleiding zal bij **menigeen** de bekwaamheid niet **alleen** niet groeien, maar na verloop van tijd zelfs achteruitgaan. Je **komt** in een **routine-gang** terecht. En je raakt **uitgeprekt** en opgebrand. Ook die dominees die **wél** weer **eens** een beroep krijgen. Regelmatige verhuizing kan het **te**-**kort** dan **camoufleren**. Maar het is er wel!

Ook hier geldt, dat de kerken **zich** samen verantwoordelijk **mogen** voelen! We hebben op dit **terrein** in de **voorbije jaren** m.i. te weinig gedaan. Dat **komen** we **aan** de **weet**. Wie niet **zaait**, zal ook **niet** oogsten.

Groei

Er ligt in deze kwestie ook een vraag aan het adres van de **predi**-kanten zelf. Er staat in de Heilige Schrift een **kostelijke** passage over het verband tussen **werken** aan jezelf en werken aan de **gemeente**. In 1 Tim. 4:11-16 staat het volgende: '**Beveel en leer dit. Niemand schat**-te u **gering** om uw **jeugdige leeftijd**,

maar wees e n voorbeeld voor de gelovigen in woord, in wandel, in liefde, in geloof en in reinheid. In afwachting van mijn kom?moet gij u toelagen op het voorlezen, het vermanen en k t leren. Veronachtzaam de gave in u niet, die u krachtens een profetenwoord geschonken is onder handoplegging van de gezamenlijke oudsten. Behartig & ze dingen, leef er in, opdat aan allen blijke, dat gij vooruit gaat. Zie toe op uzelf en op de leer, volhard in deze dingen; want door ditte h e n zult gij zowel uzelf als hen, die u horen, behouden.'

Dat is een passage om eens woord voor woord te overdenken en op jezelf toe te passen. Paulus schrijft hier aan de 'jonge dominee' Timotheüs. En hij zegt tegen hem: werk aan jezelf, aan je eigen godsvrucht, aan je eigen omgang met de Schrift en aan een reine levenswandel. Dan zul je zowel jezelf als degenen die je horen behouden! Het één staat in direct verband met het &.

Hoe zijn wij als predikanten met die geestelijke groei bezig geweest? Let eens op & verschillende punten die Paulus noemt als onderdelen van het werken aan jezelf: Godsvrucht, Schriftstudie, levenswandel.

Als predikant onder de predikanten zeg ik dan: wij spannen ons niet altijd echt in voor de oefening in de godsvrucht. Druk met de groei van anderen, geen tijd voor het werken aan eigen groei. We zijn niet altijd biddende knechten van God. Er gaan soms dagen overheen, dat we een bepaald probleem in de gemeente hebben en erover piekeren en praten, zonder dat we het met volkomen overgave voor de troon van de HERE brengen. En verzetten we ons er niet dikwijls tegen om zelf met ons gezin een voorbeeld te zijn van overgave en toewijding aan & Here? 'Een dominee is ook maar een gewoon mens', zeggen we dan.

Overgave. Toewijding aan de Here. Verdieping van je inzicht in de Schrift. Intensivering van je geloofsleven. Hartelijke liefde voor je ge-

meente, ook voor zogenaamd 'oninteressante' en 'lastige' leden. Bereidheid om van kritiek te leren. Inspanning om de Schrift niet alleen 'technisch' te lezen, maar geestelijk. Inzet om de gemeente in je preken existentieel wat mee te geven. Al die dingen zijn van groot belang voor de geestelijke groei van een dominee in de loop van zijn leven. Waar zulke groei ontbreekt m l je vroeg of laat vastlopen.

Verzwaring

Dat geldt temeer vanwege een derde factor die ik noemde. De eisen die het predikantswerk aan een mens stelt zijn de laatste tien jaar steeds zwaarder geworden. Er zijn allerlei dingen gaan veranderen en verschuiven. Het werk in de gemeente is in veel opzichten complexer en moeilijker geworden. En de mensen zijn ook veel kritischer. Respect voor anderen, respect voor ambtsdragers opbrengen kost ze meer moeite.

En de mensen zijn – merkwaardige tegenstrijdigheid! – tegelijk ook afhankelijker geworden. Vragen veel begeleiding. Voelen zich al gauw in de kou staan. Zoeken deskundige hulp bij van alles en nog wat. Ze hebben in de crisis en de aanvechting van een turbulente en seculariserende wereld des te meer houvast nodig en een krachtige geestelijke leiding.

Daarbij zijn de dominees zelf ook mensen van hun tijd: gauwer onzeker, gevoelig voor stress, gevoelig voor wat de mensen van ze vinden, makkelijker uit het lood te slaan, niet zo zeker van zichzelf.

Dat betekent, dat iemand met de capaciteiten voor een predikantschap in 1960 of 1970 of 1980 niet per definitie vandaag óók in staat is een goede dominee te zijn. Het werk vraagt in onze tijd veel denkkracht, kennis, wijsheid, vermogen tot onderscheiden en formuleren, contactvaardigheid en noem maar op. Dan is de vraag: wat hebben wij er aan gedaan om de verzwaring van taken op te vangen?

Ambt en persoon

Dan komt ook de vraag op: hebben wij wel een goede kijk op de verhouding van ambt en persoon? Die twee hangen sterk met elkaar samen. Dat hebben we volgens mij niet altijd goed verdisconteerd. We hebben altijd sterk de nadruk erop gelegd, dat het niet om de persoon gaat. Je moet niet naar de mens, naar de dienstknecht kijken, maar naar zijn Heer die achter Hem staat. En letten moet je op de *M*-schap die hij brengt, niet op de *ma*-nier waarop die boodschap wordt gebracht.

Zulke uitspraken hebben ongetwijfeld hun grond in de Schrift. Denk maar aan Mozes, aan Jeremia, aan Paulus. Maar ze zijn wel eenzijdig. Want de Here neemt mensen – dat leert de Schrift ook – niet in dienst als lege robots die door Hem vervolgens geprogrammeerd worden. Hij gebruikt hen juist met al hun gaven en capaciteiten en met hun karakter, hun mogelijkheden en hun persoonlijkheid.

Ambt en persoon zijn geen twee gescheiden circuits, maar hangen nauw met elkaar samen. De kracht en het gezag van de ambtsdrager komen niet puur door zijn ambt, als een van buitenaf toegevoegd iets. Maar ze komen altijd in de eenheid van ambtelijk optreden en persoonlijk functioneren samen. Het ambt is niet los verkrijgbaar, als een jas die je aan en uit kunt trekken. De ambtsdrager is de levende mens, heel persoonlijk. Zie maar wat Paulus aan Timotheüs schrijft in de hierboven geciteerde passage.

Dat betekent dat in het predikant-zijn (en natuurlijk ook in het ouderling- en diaken-zijn) het persoonlijk functioneren en optreden van centraal belang zijn. Iemand die theologisch goed onderlegd is en theoretisch zijn weetje weet, kan toch een zodanig persoon zijn dat hij onmogelijk tot heil en opbouw van een gemeente predikant kan zijn. Iemand's persoonlijk functioneren kan een factor zijn die het dienen als ambtsdrager verhindert.

Ik verwijs hier graag naar twee artikelen van onze docent **M.E. Hoekzema** in *De Reformatie* van 22 en 29 oktober 1994 over de persoon en het optreden **van de predikant**. Belangrijke stof ter overweging!

Een kruis dat je moet dragen?

De gesignaleerde problemen vereisen **bezinning** en maatregelen in de kerken. Wanneer het **werkelijk** zo is, dat **een** predikant naar het gevoel van goede mensen in **zijn** gemeente toch eigenlijk niet goed functioneert, dan mogen we dat niet maar laten bij zo'n constatering. Ik kan er **beslist** niet mee instemmen, als over zo'n situatie alleen maar **gezegd** wordt, dat het een kruis is dat de gemeente gewillig moet dragen.

Ik ga hier nu niet in op situaties waarin gemeenteleden onbillijk oordelen. Dat doet: **zich** natuurlijk ook voor. Soms **zijn** er verkeerde motieven. Kritiek kan ook een 'ziekte' **worden**. Breidt zich soms uit als een olievlek. Knaagt aan het kerkelijk leven en **verstoort** je geloof. **Mensen kunnen soms ook bikkelhard een predikant laten vallen** en niets goeds meer aan hem vinden. Daar kan ik nu niet verder op ingaan. ik beperk me tot situaties van terechte kritiek.

Moet je het moeizaam of slecht functioneren van een dominee geduldig verdragen? Er zit iets goeds in als **mensen** het zo **bena-**deren. De menselijke gebrekkigheid van domineeswerk bepaalt ons **er** nadrukkelijk **bij**, dat het evangelie **geen** succesverhaal is. En dat dienaars van het Woord niet met schittering van woorden komen en niet met **makkelijk** aan te horen en aan te nemen **toespraken** (zie 1 Kor. 1 en 2). God stuurt ons geen glanzende redenaars of 'entertainers' of 'krachtfiguren'. Hij laat het evangelie brengen **door mensen zoals ikzelf** ben. Mens van **vlees** en bloed, met beperkte **gaven** en mogelijkheden. Daarmee stelt de **Here** ons, **daarin**

heeft mevr. **Brink-Blijdorp** gelijk, inderdaad op de proef. Aanvaarden wij het evangelie omdat **het** zo indrukwekkend en overtuigend **gebracht** en **gepresenteerd wordt?** Of nemen we het Woord ook aan als het in gebrekkige vormen **en** manieren tot ons komt?

Maar **daarmee** is beslist niet alles gezegd. God wil zijn evangelie tot de gemeente laten komen met betoon van geest en **kracht** (1 Kor. 2 : 4). De dienst van de predikant **moet** toch wel zo zijn, dat de **gemeente er rijker** van wordt. Dat je als je gelovig naar zijn preken **luistert** en die goed verwerkt, er door **gebouwd** wordt.

Ontbreekt die opbouw, dan **kun** je niet tegen die hele gemeente **zeggen**: 'U **moet uw** kruis gewillig **dragen**'. Dáárvor heeft de **Here** toch de dienst **van** ambtsdragers niet bedoeld?! In de **Schrift staat**, dat zij geschenken zijn van de **verhoogde** Here **Christus** aan zijn gemeente (Ef. 4). **Met zulke** cadeaus wil de Here ons **rijk** en blij **maken**. Hij wil ons er verder **mee helpen**. **Hun**

dienst is **véél** te nodig voor de **opbouw van** de gemeente om een predikant voor tien of twintig jaar maar te mogen **bestempelen** als 'een kruis voor de gemeente'.

En **denk** dan niet **gering** over wat er **door de jaren heen aan** geestelijke schade ontstaat, als predikanten niet (of niet meer) tot het werkelijk opbouwen van de gemeente in staat blijken. Het is wel heel **moeilijk** om precies te **beoordelen** wanneer dat het geval is. We zullen er heel voorzichtig in moeten zijn. Maar het kan toch gebeuren. Wat moet je dan? Tien, twintig, dertig jaar zo verder?!

Er **zijn** voor dit probleem andere middelen en andere wegen nodig. Volgende week wil ik daar nog iets **over** schrijven.

Vorige week is in het artikel 'Opgezadeld met een dominee...' helaas een **tussenkopje** weggevalen. Boven de laatste 7 regels in de 3e kolom **van** blz. 774 had moeten staan: Samen verantwoordelijk.

J.A. Knepper sr.

Een geestelijke huis van levende stenen

Gemeenteopbouw in de praktijk rond het jaar 2000

Hoe functioneert de kerk als organisatie? Wat gaat er mis en hoe kunnen we dat voorkomen? Dit boek helpt elk gemeentelid zijn/haar steentje **bij** te dragen aan het geestelijk huis waarin wij mogen wonen.

152 pag., paperback, f 17,75

Verkrijgbaar in de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre b.v.

Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591

DE AANVULLENDE GEZANGENBUNDEL

voor gebruik in de Nederlands Gereformeerde Kerken

J. Smelik

In de Gereformeerde Kerken besloot de Generale Synode van Ommen (1993) een deputaatschap in te stellen dat onder andere onderzoek moest doen naar de wenselijkheid en mogelijkheid de gezangbundel uit het Gereformeerd Kerkboek (1986) uit te breiden. Intussen werd in de Nederlands Gereformeerde Kerken de laatste hand gelegd aan de Aanvullende gezangenbundel, die begin dit jaar in de verkoop kwam.

De bundel is een aanvulling op de 194 liederen, die de Landelijke Vergadering van Dronten (1988) vrijgaf voor liturgisch gebruik. In het 'Ter inleiding' staat te lezen dat bij de samenstelling gestreefd is de bundel inhoudelijk een aanvullend karakter te geven. Dat wil zeggen: er is extra aandacht geschonken aan 'categorieën liederen' die volgens de gezangencommissie in het Liedboek ondervetegenwoordigd zijn. Wat precies bedoeld wordt met categorieën liederen, is niet duidelijk. Vermoedelijk heeft men alleen een aantal liederen willen bundelen die niet in het Liedboek staan. In ieder geval zijn de liederen genummerd vanaf 501. Dit is gedaan om verwarring te voorkomen in gemeenten waar men ook (een selectie uit) het Liedboek gebruikt.

De bundel opent met een 17 bijbel-liederen. Daarna volgen 11 liederen die geordend zijn volgens het kerkelijk jaar. De overige liederen zijn ingedeeld in de rubrieken: 'Koninkrijk Gods' (530), 'Liturgie' (531 t/m 535), 'Zending' (536 &

537), 'Huweeljk' (538) en 'Andere liederen' (539 & 540).

Een rubriek 'Koninkrijk Gods' tref je vooral sinds de Hervormde Bundel 1938 in veel gezangboeken aan. Het is mij nooit helemaal duidelijk wat er met deze rubriek nu precies bedoeld wordt en welke liederen je er dus in onderbrengt. Opmerkelijk is de opname van de rubriek 'Zending'. Voor de Tweede Wereldoorlog trof je een dergelijke rubriek in veel liedbundels aan. Tegenwoordig is dat niet meer het geval. Zelfs specifieke zendingsliederetjes moet je met een lantaarntje zoeken. Op grond hiervan kun je op z'n minst vermoeden dat de houding ten opzichte van de zending sinds 1940 veranderd is. Bij kerkgenootschappen, die vandaag de dag nog steeds veel tijd en energie in de zending steken, misstaat een rubriek 'zending' of de opname van zendingsliederetjes niet.

Bestaande liederen

Zestien liederen zijn eerder in officiële kerkliedbundels verschenen.

Kerk en muziek

We treffen onder andere de gezangen 3 en 4 (de onberijmde versies van Apostolische Geloofsbelijdenis) en 25 ('Wij knielen voor uw zetel neer') uit het Gereformeerd Kerkboek aan.

Wat de Apostolische Geloofsbelijdenis op de melodie van Van Westering betreft, is jammer dat men de oorspronkelijke indeling 'mannen', 'vrouwen' en 'allen', niet heeft overgenomen. Door deze indeling, die ook in het Gereformeerd Kerkboek helaas gemist wordt, wint de melodie aanmerkelijk in waarde. Het weglaten kan niet gebeurd zijn omdat beurtzang in de Nederlands Gereformeerde Kerken taboe is. In het zogenaamde kettinglied (530 'Vrede op aarde' – tekst: Johan Klein) wordt immers aangegeven dat de strofen 2 tot en met 5 afwisselend door mannen en vrouwen gezongen moeten worden.

In de Aanvullende Gezangenbundel staan twee liederen uit de Eenige Gezangen (1933): 'U, heilig Godslam loven wij' en 'In het kruis zal 'k eeuwig roemen'. Deze liederen kunnen door Nederlands Gereformeerden, die na 1973 het Liedboek al dan niet selectief zijn gaan gebruiken, weer gezongen worden.

De tekst van 'U, heilig Godslam' is in de bundel ten onrechte op naam van J.J.L. ten Kate gezet. Het lied is een (vrije) bewerking van het lied 'Agnus Dei' van César Malan. Bij het lied – evenals in de Eenige Gezangen en het Gereformeerd Kerkboek – de melodie van psalm 54 geplaatst. In vergelijking met het Gereformeerd Kerkboek valt op dat de vreemde coda ('Ja,

amen ja, halleluja!') weggelaten is. Uit muzikaal oogpunt **een** winstpunt. Alleen gaat **daarmee** wel een regel van de **oorspronkelijke** tekst verloren. Misschien zou toch nog eens gekeken moeten worden naar de melodie die Malan zelf bij dit lied componeerde. Wanneer we die **melodie** niet meer te pruimen vinden (wat ik me levendig kan **voorstellen**), zou **ik terwille** van **een** stilistische eenheid tussen woord en toon zoeken naar een andere melodie **uit** de eerste helft van de negentiende eeuw.

Het is niet duidelijk waarom bij het **lied** 'In het **kruis** zal 'k eeuwig **m**-men' een melodie van J.A. **Hiller** uit 1793 **is** opgenomen. Historisch gezien is dat geen betere **keuze** dan Bastiaans melodie, die in de bundel *Eenige Gezangen* (1933) bij het lied werd geplaatst. Bovendien is de **muzikale waarde** van **de** melodie niet hoger dan **de** (**niet** al te sterke) melodie van **Bastiaans**. **Waarom werd niet** de melodie van cantique 13 ('De Jésus la tendre mère') **uit** *Cantiques pour le culte public* (*Dordrecht* 1803) bij het lied geplaatst? Dát is immers **&** melodie die **door** Da **Costa** zelf bij zijn liedtekst **werd** uitgekozen.

Nu **we** het toch over de negentien-**&** eeuw hebben: curieus vind ik de **opname** van het lied 'Heugelijke tijding' (537), een vrije bewerking die A. van den **Berg** (1733-1807) **maakte** van het lied **W**at des **h**öchsten **M**undes' van H.C. **Hecker** (1699-1743). Het **lied** werd in 1806 **opgenomen** in de *Evangelische Gezangen*. Daar werd het als gezang 36 (met de titel 'Het Evangelie') ondergebracht in de rubriek 'Ellende en Verlossing'. Bij het lied werd de beroemde melodie van Jesu, **meine** Freude (**Johann** **Crüger**) geplaatst. In de *Aanvullende Bundel* heeft men drie van de vijf strofen opgenomen en het lied geplaatst in de rubriek 'zending'. De **samenstellers** hebben het lied dus **geïnterpreteerd** als **zendingslied**. Dit zal gebeurd **zijn op** grond

van de tweede strofe, waarin het woord '**vredeboden**' voorkomt. Bij dat **woord** kun je eventueel (!) aan 'zendelingen' denken. Maar dat **zou** dan **ook** de enige verwijzing naar de zending **zijn**. Het lied zou ik eerder plaatsen in **een** rubriek '**Koninkrijk Gods**' of '**Andere liederen**'

Uit de twintigste eeuw **zijn** een paar bestaande liederen opgenomen, die een verrijking betekenen voor het **Nederlands-Gereformeerde** liturgische liedrepertoire. Ik denk bijvoorbeeld aan de twee **liederen** uit de overbekende bundels *Alles wordt nieuw*: 'Het lied van het **begin**' (501) en 'Een schare die niemand **kan** tellen' (516). **Winst** is ook het **begravenislied** 'Hier leggen wij zijn lichaam neer' (540) van Ad den Besten. Dit lied werd overgenomen uit *Zingend Geloven II*:

dichters uit de **Nederlands Gereformeerde kerk**.

Onder de vierentwintig liederen vinden zich liederen die de moeite waard zijn. Ik **denk** bijvoorbeeld aan lied 518 ('Van **boven** daalt een **engelschaar**'). Het **lied** is sen vertaling die **Johan** Klein maakte van **Luthers** kerstlied '**Vom Himmel kam der Engel** schar'. Ook het paaslied 'Wees **gezegend**, Heer van alle leven' van Klein behoort m.i. tot de **betere** nieuwe liederen.

De nieuwe liedteksten hebben in ieder geval gemeen dat ze **schriftuurlijkheid** (willen) **zijn**. Uiteraard kan dit niet genoeg gewaardeerd **worden**. Daartegenover staat wel dat ik de (**poëtische**) **zeggingskracht** van veel liederen **te zwak** vind. De liederen 'ademen' niet. Het taalgebruik is mij niet fris en origineel (verrassend)genoeg.

Hier leggen wij zijn lichaam neer
en staan het aan de aarde af,
Zijn levensadem keerde weer
tot God die hem de adem gaf.

Over de graven klinkt een stem
die spreekt met goddelijk gezag,
dat wie in Christus was, in Hem
zal blijven op de jongste dag.

Zijn naam staat vaster dan in steen
gegrift in Gods gedachtenis,
die hem het leven gaf ter leen
en die geen God van doden is,

Nieuwe liederen

Wat de liederen betreft, valt het **grote** aandeel liederen van **auteurs** en componisten uit de **Nederlands Gereformeerde Kerken** op. Vierentwintig liedteksten **zijn afkomstig** van **dichters** uit de **Nederlands Gereformeerde kerk**: **Meint** van den Berg, **Johan** Klein, Jan **Mulder** en **Koos** Veeffkind. **Door** dit grote aandeel wordt de waarde **van** de bundel voornamelijk **bepaald** door de liederen van

Een aantal liederen wordt ontsierd door strofen en/of zinnen die **poëtisch** **gezien** te hard dissoneren. Een paar voorbeelden. In de versregel 'Er viel zaad op de **doornstruik** die prikt' (508 str. 3) zijn de laatste twee woorden **een** storend element. Natuurlijk prikt een doornstruik. Niet **gelukkig** zijn ook clichématige regels als 'zalig die **harten** troosten in smarten' (507 strf. 5), 'hoe schoon is uw getuigenis' (531 str. 12) en '**Hij** stond **weer op** als **allerheren Heer**' (536, str. 4).

Sommige liederen volgen **volledig** het verwachtingspatroon en verrassen **dus niet**. Ook **staan er** liederen **in de bundel die naar mijn smaak** te beredenerend, te betogend zijn.

Ter **illustratie van** wat ik bedoel, **geef ik de tekst van lied 525** ('Het lied van het nieuwe leven'). De liedtekst is meer op een **preek-uit-treksel** op rijm dan op een hymne. Bovendien voegt de 5de strofe niets meer **toevoegd aan de voorafgaande** strofen en had dus beter achterwege **kunnen blijven**:

gebruikt. De keuze van de melodieën bij de teksten is bijna altijd goed te noemen. Alleen de keuze voor de melodie van Psalm 38 bij **lied 513** ('Laten wie door **God** bemind zijn') vind ik niet geslaagd. De overwegend **proclamerende** tekst (een bijbellied bij Filippenzen 2 : 5-15) vraagt een andere dan de ingekeerde, phrygische **Geneefse** melodie. Bij vier liederen **staat** een tweede melodie afgedruk (**511 en 538**) of **wordt een** alternatieve melodie genoemd (**503 en 515**). Waarom dit

Geïnspireerd of **boven** de middelmaat **uittijgend** vond ik ze **doorgaans** niet. In **ieder** geval is de notatie van de melodieën wel prima verzorgd. **Voorzover van** toepassing heeft men aangesloten bij de uitgangspunten die golden bij de muzieknotatie van **het Liedboek**. Bij **twee** melodieën heeft **men** ervoor gekozen de melodieën met wisselende maatsoorten te noteren. De wisselingen worden op de desbetreffende plaatsen in de melodie genoteerd. Het betreft de melodie van P.Chr. van **Westering** bij de Apostolische Geloofsbelijdenis en de melodie van **Chr. Gregor** bij het lied 'De genade van onze Heer Jezus Christus'. Bij de eerstgenoemde melodie zou je **kunnen** overwegen een **tactus minor** te plaatsen (zoals in het Gereformeerd Kerkboek is gebeurd). Bij de melodie **van Gregor** prefereer ik **aan** het begin van de eerste notenbalk de **gebruikte** maatsoorten aan te geven.

Conclusie

Overzien we **het** geheel dan **kan wat mij betreft** geconcludeerd worden dat de bundel een **aantal** liederen bevat waarmee de Nederlands Gereformeerden hun **liedrepertoire** verrijkt hebben. Wel vraag ik me af of het **een** goede greep is geweest zoveel werk van dichters en componisten 'uit eigen kring' op te **nemen**. **Het** **prefereren** van '**nieuwe**' liederen van 'eigen mensen' is op zich een **waardevolle** gedachte. Maar **voorwaarde** is wel dat de liederen **zich** op **alle fronten** kunnen meten met liederen van mensen buiten 'eigen kring'. En op dit punt geloof ik dat in **bestaande** niet-Nederlands-Gereformeerde bundels veel **meer** liederen te vinden **waren** geweest die aan de gestelde (inhoudelijke) eisen voldoen en die bovendien uit poëtisch en muzikaal oogpunt **beter** zijn. Bij kerkliederen is de **vraag** **wie** de liederen geschreven heeft, **volledig irrelevant**. Als het maar **goede** liederen zijn.

Toen Christus in ons leven kwam, halleluja,
en onze zonden op zich nam, halleluja,
werd onze oude mens gedood, halleluja,
met Hem begraven in de dood, halleluja.
Halleluja, halleluja, halleluja.

Zoals Hij op de derde dag, halleluja,
weer opstond uit de dood en 't graf, halleluja,
zo heeft Hij ons ook op doen staan, halleluja,
tot een verlost en nieuw bestaan, Halleluja,
Halleluja, halleluja, halleluja.

Nu leven wij voor **onze** Heer, halleluja,
en zijn geen slaaf der zonde meer, halleluja.
Hij is het die dit heeft bewerkt, halleluja,
en die **ons** zwak geloof versterkt, halleluja.
Halleluja, halleluja, halleluja.

In Hem geworteld en gegrond, halleluja,
danken wij Hem met hart en mond, halleluja.
Ja, heel ons leven komt voortaan, halleluja,
in 't teken van zijn lof te **staan**, halleluja.
Halleluja, halleluja, halleluja.

Hij heeft ons van de dood bevrijd, halleluja,
Hem zij de lof in eeuwigheid, halleluja,
Ons leven wordt een lied ter eer, halleluja,
van Christus Jezus, onze Heer, halleluja.
Halleluja, halleluja, halleluja,

Melodieën

De nieuwe liedteksten **moeten voor** het merendeel gezongen worden op bestaande **melodieën**. Het meest wordt verwezen naar een melodie uit het Liedboek. Een paar **keer** wordt een Geneefse **psalmmelodie**

gedaan is, is **mij** niet duidelijk. Het **lijkt mij** in ieder geval niet voor **navolging** vatbaar.

In de **bundel** staan **elf** nieuwe melodieën van Nederlands Gereformeerde componisten (Jan Mulder en Klaas Holwerda). Of de melodieën 'het halen' vraag ik me sterk af.

DE VRIJMAKING IN ZUIDHORN

M. te Velde

De kerkgeschiedenis gaat door het eigen dorp. Zuidhorn bijvoorbeeld. De gemeente was daar op woensdag 18 januari 1995 bij **elkaar** in het kerkgebouw 'De **Rank**' om de Vrijmaking **van** precies vijftig jaar geleden te herdenken.

Op de preekstoel in Zuidhorn stond die avond een spreker met kennis **van** zaken: drs. H. Veldman, leraar geschiedenis **aan** het **Gomarus** College in Groningen, de meeste van onze lezers beter bekend als medewerker **aan** *De Reformatie*.

De toespraak **van** Veldman op die 18e januari is nu in uitgebreide vorm uitgegeven in een boekje in eigen beheer. *Kerkstrijd* in oorlogstijd heet het, met als ondertitel Zuidhorn 1944-1945. Geen stijf referaat, maar een de mensen direct **aansprekende** vertelling. Soms bijna **een** persoonlijk gesprek met de aanwezigen, een verhaal met een moraal, een toepassing naar vandaag.

Bij het referaat (7-34) heeft Veldman maar liefst 82 aantekeningen (35-64) en **enkele** documenten (68-106) toegevoegd. **Geen** saaie stof. Integendeel! Je leest er allerlei **interessante** bijzonderheden in, **opgediept** uit **archieven** en **doorgegeven** uit brieven en verhalen **van mensen** die **oorlog** en **kerkstrijd** in Zuidhorn van dichtbij hebben meegemaakt.

Midden in de oorlog

Oorlog en **kerkstrijd** gaan in dit boekje samen op. Meestal beperken boekjes over de Vrijmaking zich alleen tot de **kerkelijke** gebeurtenissen. De **oorlog** speelt alleen in de marge een ml. Veldman **heeft** het andere gedaan. Hij vlocht in **zijn** verhaal en **vooral** in de aante-

keningen allerlei **oorlogsdetails** in. Zo brengt hij de geschiedenis echt dichtbij.

Ik **noem** een paar bijzonderheden. De **Gereformeerde Kerk** in Zuidhorn **stond** in 1944 **aan** de straatweg Groningen-Leeuwarden vlak bij de brug van het Van **Starkenborghkanaal**. De consistorie werd op een gegeven moment gevorderd om er een Duitse **brugwacht** van **Wehrmacht-soldaten** in te vestigen. De koster zal de **domineesportretten** wel even ergens **anders** **opgeborgen** hebben!

Dominee W.J. van **Otterlo** woonde naast de kerk. **Veldman** vertelt van een **poging** tot arrestatie **te** middernacht in september 1944. De dominee vlucht in z'n pyjama met een **dikke** stok in de hand over het platte **dak** achter het huis en ontsnapt. Hij raakt (zonder bril) wel in een sloot, maar weet tenslotte nat maar veilig de boerderij van **diaken Dijkstra** te bereiken. Vandaar duikt hij onder bij een **boer** in **Dorkwerd**, tussen Groningen en **Aduard**. Tot na de Vrijmaking van zijn gemeente.

En zo komen we nog veel meer **oorlogsverschijnselen** tegen: 'foute' **politiemensen**, landwachters, gereformeerde N.S.B.-ers, **onderduikers**, een koerierster, **clandestien** slachten, een **vliegtuigaanval** op een **melktankauto** van Koopman Zuidhorn, radio Oranje in een **hervormde** kerktoeren, evacués, **verklikkers**, een **kerkeraadsvergadering** bij het schijnsel van een petroleumlamp, en wat al niet meer. Je kijkt door al die **bijzonderheden** echt binnen in het leven van de mensen van toen!

Zoiets vraagt van de schrijver van een boekje veel tijd en speurzin.

Maar het resultaat loont de moeite!

boekbespreking

De Zuidhorners vinden hier méér dan alleen hun **kerkgeschiedenis**. En ze kunnen des te sterker het **kerkelijk** gebeuren van **toen** echt **meebelven**.

Voorzichtige vrijmaking

De Vrijmaking heeft in elke plaats haar eigen verhaal. Het ging niet overal tegelijkertijd. En ook niet overal op dezelfde manier. Zuidhorn is daar een **duidelijke** illustratie van. Men wilde daar helemaal geen scheuring en verzetten zich er ook zo lang mogelijk tegen. Zuidhorn **werd uiteindelijk pas** de **22e kerk** in de provincie Groningen waar het tot Vrijmaking kwam. Terwijl dominee **Van Otterlo** zat ondergedoken, moest de kerkeraad **samen** met **hulpprediker J.J. Arnold** positie kiezen. **Arnold** kreeg er apart studieverlof voor om zich in de zaken te verdiepen. Er **kwam** voorlichting van de 'synodale' en van de 'vrijgemaakte' kant. De **kerkeraad vergaderde** heel **wat keren**. Men kwam **er** maar niet uit.

Maar tenslotte konden de broeders **niet** meer om **een** beslissing heen. Op 18 januari 1945 **kwam** de kerkeraad bijeen rond het ziekbed van de scriba, meester E. Compaan, bij hem thuis in **de** achterkamer. **Daar** viel het besluit tot Vrijmaking, met 9 tegen 4 stemmen.

Het besluit was **voorbereid** door het werk van een groepje **bezwaard** broeders. Zij hadden in een brief van 16 november 1944 de **kerkeraad tot vrijmaking oproepen**. Maar niet op een gemakkelijke en harde manier. De volgende passage uit hun brief maakt dat duidelijk: "Tenslotte willen **wij U verzekeren, dat wij deze verklaring afleggen niet zonder voorafgaand gebed en**

ook met belijdenis van onze persoonlijke schuld en solidariteit in de schuld van heel ons kerkelijk leven. Ongetwijfeld is er voor ons allen veel reden tot verootmoediging jegens den Here, die wij door omgezigdenoegzaamheid en gebrek aan liefde tot Hem en tot de gemeenschap van alle heiligen in Hem beoefend hebben in de voorgaande jaren, waarin Hij ons zozeer gezegend heeft.'

Zeer de moeite waard om te lezen is ook het gedegen bezwaarschrift van 6 Zuidhornse broeders tegen de synodale besluiten. Opsteller ervan was H.J. & Vries, Kamper theologie-studenten uit Zuidhorn afkomstig. Hier vind je in het kort de kern van de zaak, zowel dogmatisch als kerkrechtelijk.

Aanbeveling

Ieder die op een of andere manier een band met Zuidhorn heeft zou dit boekje moeten kopen! Maar ook voor anderen op wat meer afstand is het een waardevol geschrift.

In leerboeken en schetsenbundels wordt bij ons de Vrijmaking alleen landelijk geschetst. Daardoor blijft het allemaal wel eens wat afstandelijk. Maar in *Kerkstrijd in oorlogstijd* zie je de Vrijmaking zich in een concrete gemeente voltrekken. De mensen in de kerkbank komen in beeld. Met hun aarzelingen, hun zoeken naar een verantwoorde weg, hun kiezen tegen een verkeerde leerbinding en tegen synodale hiërarchie.

Kortom, het praktijkvoorbeeld van Zuidhorn brengt het wezen, de noodzaak en de feitelijke toedracht van de Vrijmaking dichtbij. Levensecten in dorpsformaat. Aanbevelen.

N.a.v. H. Veldman, *Kerkstrijd in oorlogstijd. Zuidhorn 1944-1945*. Uitgave in eigen beheer, Zuidhorn 1995, 112 blz. Prijs f 12,50.

Te bestellen bij H. Veldman, Fazantenlaan 4, 9801 JJ Zuidhorn, of bij de boekhandel Dahoff aldaar.

Zappen, bladeren, jakkeren

In *Hervormd Nederland* van 17 juni wordt de vraag gesteld: wordt Nederland een vulgair land? In dat verband wordt het Rapport '94 van het Sociaal en Cultureel Planbureau ter sprake gebracht:

In zijn Rapport '94 signaleert het Sociaal en Cultureel Planbureau de groei van een 'luidruchtige staccato-cultuur' die van Nederland bezit heeft genomen. De burger doet in zijn vrije tijd geen dingen meer die veel tijd vergen, maar wisselt zijn bezigheden af 'in een totaalpakket van sensorische attracties'. Die moeten elkaar in hoog tempo opvolgen wil de consument aan zijn trekken komen. 'Rustpunten, stilte en ontspanning in de letterlijke zin van het woord staan niet in hoog aanzien', want een volle agenda geeft prestige. Hij leest niet meer, hij bladert. Hij kijkt geen tv meer, hij zapt. Rust, lange tijd gezien als een ideaal, is vervangen door tempo en haast.

Omdat die vrije tijd door steeds meer activiteiten wordt opgevuld, heeft dat tot een sterke vervlakking van het amusement geleid. Die diversiteit en rusteloosheid van de vrijetijdsbesteding zullen nog verder toenemen, voorspelt het SCP. CD-i, beeldplaatstechnologie, interactieve televisie stellen ieder individu in staat tot 'recreatieve zelfverzorging' op maat.

De keuze voor een produkt individualiseert daarentegen niet mee. 'De smaak van mensen lijkt eerder onder invloed te staan van een uniformering die mondiale proporties heeft aangenomen.' In deze opzigtelijke genoegens georiënteerde leefstijl worden uiterlijke vorm en

Meegelezen

presentatie steeds belangrijker gevonden dan de inhoud.

De Tilburgse hoogleraar sociologie Theo Beckers voorspelt dat al dat gekakker zal leiden tot een vulgarisering van de cultuur. Met het overaanbod aan entertainment zijn 'we' in een situatie geraakt waarin 'we' door niets meer geboeid raken.

Wie als stad, organisatie of persoon de aandacht van de burger wil trekken, moet op z'n minst een show organiseren. Beckers spreekt van het 'Dagobert Duck-syndroom': hoe meer 'we' bezitten, hoe ongelukkiger 'we' worden. Fabrikanten op het terrein van sportartikelen, amusement, toerisme, praktiseren zich uit de naad over de vraag hoe ze de consument hun gestandaardiseerde modules moeten aanbieden; de consument wil immers de illusie hebben dat het produkt of de dienst op zijn individuele maat is gesneden.

Hoe m'n chronisch opgefokte samenleving de met de mond beleiden weg naar duurzame ontwikkeling en naar verbetering van de kwaliteit van het bestaan moet inslaan, is een raadsel.

Friezen in Brabant

In *Opbouw* van 2 juni gaf H. Algra een samenvatting van een lezing van de orthopedagoog Ter Horst, die hij hield op een congres van de Vereniging van Christen Pedagoges en Opvoeders. Enkele gedeelten daarvan:

Opvoeden kun je niet alleen. Ter Horst begon met een stelling die hij al meerdere malen geponeerd heeft. De positie van christenen in onze samenleving valt te vergelijken met de positie van Friezen in Brabant. Hun kinderen leren niet

meer 'vanzelf' Fries te spreken. Geïsoleerde christelijke gezinnen kunnen de opvoeding niet meer aan, of ouders nu buitenshuis werken of niet. Gezinnen moeten daarom met elkaar opvoedingsgemeenschappen vormen; kinderen zouden regelmatig over de vloer moeten komen in andere gezinnen met een gelijkgestemd geestelijk klimaat. (...)

Het pedagogisch quintet

Vervolgens ging Ter Horst in op het zogenaamde pedagogische quintet:

- beschermen
- verzorgen
- overdragen
- inleiden, en
- inwijden

Deze onderdelen zijn niet los verkrijgbaar; ze horen bij elkaar. Een illustratie bij het eerste aspect: ieder kind heeft bescherming nodig. Daar zouden de christelijke scholen en de opvangcentra/kinderdagverblijven eens goed over na moeten denken, aldus Ter Horst. Een kind dat niet beschermd wordt, sluit zich af. Als specifiek voorbeeld bij het jonge kind noemde Ter Horst het feit dat het beschermd moet worden tegen geurwisselingen. Een baby kan de moeder daardoor onderscheiden van anderen. Kinderen die voortdurend met andere geuren in aanraking komen, raken daarvan in de war. Maar maak je dan van een kind geen kasplantje? Ja, dat gebeurt als je het kind alleen maar beschermt. Die bescherming is nodig zodat het kind in de rug gedekt wordt. Tegelijkertijd heeft het kind perspectief nodig: een doel voor eigen ogen ontwikkelen. De opvoeder moet het kind helpen om vooruit te kijken. Als je alleen doelen stelt, maar het kind geen veiligheid biedt, verzandt het kind in een chaos. Met andere woorden: beschermen en inleiden horen onlosmakelijk bij elkaar.

Aan tafel

Aan een verhaal van Ter Horst ont-

breken nooit de pedagogische door-denkers. 'Een vader die nooit heeft gespeeld met zijn zoon mag niet verwachten dat hij later wel een goed gesprek met hem kan voeren.' (...)

Natuurlijk nemen op den duur andere opvoeders stukken van de opvoeding over. Maar: als ouders hun kind weinig zien, als ze alles aan andere opvoeders overlaten, zal het nooit lukken om het kind de waarden van de ouders over te laten nemen. Het kind kent je dan onvolgende. Opvoeden houdt ook in dat je samen leert spelen, samen gaat eten, samen leut vertrouwen. Daar is gezamenlijke tijd voor nodig. Je moet je als ouders niet beperken tot preken tegen je kinderen. Een moeder houdt geen toespraak, maar ze neemt het kind in de armen. En het leven eindigt ook weer met het beetpakken van de hand. Daar moeten zo weinig mogelijk buitenstaanders bij betrokken worden.

Samenvattend: opvoeden doe je samen, in gemeenschap met anderen. Ouders moeten er zorg voor dragen dat ze zelf tijd en energie overhouden. Ze blijven de eerstverantwoordelijken; je kunt niet gedeelten van de opvoeding volledig aan anderen overlaten. De onderdelen van het pedagogisch contact zijn immers niet los verkrijgbaar.

'Hij kijkt naar ons'

Jan Greven, hoofdredacteur van *Trouw*, houdt er andere geloofsopvattingen op na dan Henk Binnendijk van de *Evangelische Omroep*. Dat constateert hij nog weer eens tijdens een reportage over & jongerendag van & EO:

Toen ik afgelopen woensdag in de reportage over hun jongerendag EO's Henk Binnendijk zo eerbiedig mogelijk op God hoorde moppen vanwege de regen die met bakken uit de lucht viel, beseftte ik hoe breed de kloof is die deze geloofsopvatting scheidt van de mijne. Een besef dat zich nog verdiept

te toen aan het eind van de &-spraak het zonnetje toch nog doorbrak en Binnendijk daar & theologische observatie aan ontleende, dat er op God altijd te rekenen viel. Of het regent of niet tijdens een EO-jongerendaglijk mij een kwestie van hoge- en lagedruk gebieden, maar Binnendijk kijkt daar anders tegenaan. Regen: 'God kijkt niet'. Zonneschijn: 'Hé. Hij ziet ons toch'. Beetje depressief in de put: 'God is weg'; blij gevoel: 'Daar is ie weer'. Bij Binnendijk is God 'een-Gd-voor-jou', die als een deksel op een doosje past op de individuele ervaringen van zijn publiek. Zijn boodschap over God is in eenvoudige zinnen te verwoorden, zelfs in een regenachtig stadion voor een jeugdig publiek: 'Voel Hem, kleef Hem; of, als je dat niet kunt, vraag je dan af wat je blokkades zijn en stel je voor Hem open'. Waarmee hij perfect aansluit bij het moderne marketingdenken: breng je publiek via persoonlijk ervaren emotie naar de acceptatie van je boodschap, roep daartoe een sfeer op, waarin emoties kunnen gedijen en houd je boodschap kort en overzichtelijk.

Bij zo'n EO-reportage bevangt Greven een diep gevoel van vervreemding. In het vervolg van zijn artikelje duidt hij, in modern-theologische toonzetting, aan wat het geloof voor hem betekent. Zo concreet als Binnendijk spreekt, zo vaag is Greven. Wat mij betreft: beiden even vervreemdend.

Bedankt voor Hardenberg-Oost (2e pred.plaats): L.W. de Graaff te Zuidlaren.

Aangenomen naar Rozenburg: M. Heemskerk te Hoogezand-Sappemeer.

Spreekconsent is door de classis Kampen verleend aan G. Meijer en J.J. Meijer, beiden te Kampen. Beroepbaar gesteld door de classis Ontario-South van de Canadian Reformed Churches: J. Plug te Hamilton, Kand. Plug (42) verblijft van 24 juni t/m 10 juli in Nederland en zal evt. beroepen vanuit Nederland serieus in overweging nemen. Hij is bereikbaar op ☎ (05940) 51 11.

Intrede

Op 25 juni jl. deed ds. P.H. van der Laan te Eindhoven-Best intrede te Leiden. Ds. Van der Laan werd in de morgendienst in het ambt bevestigd door dr. W.G. de Vries, emeritus-predikant te Zwolle. In de middagdienst vond de intrede plaats. Beide erediensten werden gehouden in het kerkgebouw aan de Heerengracht 70 te Leiden.

Nieuw adres ds. Van der Laan: Blauwkarper 21, 2318 NM Leiden, ☎ (071) 21 38 57.

Extra kerkdiensten Heemse

Heernse – In verband met de toestroom van vakantiegangers worden in Heemse van 9 juli tot en met 13 augustus weer extra kerkdiensten belegd in bijgebouw De Smidse van de Kandelaarskerk. Deze diensten vinden gelijktijdig met die in het kerkgebouw plaats.

In Heernse zijn de zitplaatsen tot 15 minuten voor aanvang van de dienst gereserveerd voor de eigen

gemeenteleden.

Omdat er toch soms nog plaatsgebrek is, attendeert de kerkeraad erop dat in genabuurde gemeenten wel voldoende ruimte is. Gedoeld wordt op de gemeenten van: Hardenberg-C., Hardenberg-O., Mariëenberg, Bergentheim, Bruchterveld, Gramsbergen, Lutten, Avereest-Dedemsvaart, Vroomshoop en Daarlervveen.

Een volledig overzicht van de diensten is bij de koster verkrijgbaar en op de campings.

Adreswijzigingen e.d.

Amersfoort-Centrum* *Scriba*: C. Koning, Juliëttestr. 5, 3816 RA, ☎ (033) 75 04 09 (pag. 104). Avereest-Dedemvvaart * *Peningm.*: J.B. Wieten, Luttenoeverweg 3, 7707 PT Balkbrug (Ov.) (pag. 77).

Berkum * *Diaconie*: T. Spoelstra, Swammerdamlaan 4, 8024 DL Zwolle, ☎ (038) 53 63 61 (pag. 86-87).

Bruchterveld * *Scriba*: D.E. de Vries, Juffr. Schefferstr. 6, 7695 SN. Diaconie: A. Dubbink, Hoopsteeweg 7, 7695 SJ (pag. 77).

Enkhuizen * *Scriba*: R. Kuijsten, Duizendroed 23, 1602 KT, ☎ (02280) 1 60 22 (pag. 118).

Hardenberg-Oost * *Comm. van Beheer 'Het Morgenlicht'*: Gramsbergerweg 59, 7772 CV (pag. 79). Monster * *Scriba*: J.C. van Houwelingen, Klinkenberg 4, 2681 NC, ☎ (01749) 4 80 28. Diaconie: A.P.G. de Heer, Dr. v.d. Brinkstr. 29, 2681 AZ, ☎ (01749) 4 41 99 (pag. 132).

Waardhuizen * *Predikant*: G. Treurniet Azn., Weidebuurt 11, 7771 CZ Hardenberg (pag. 23 en 151).

Wageningen * *Scriba*: J. van Loo, Breehoven 5, 6721 SP Bennekom, ☎ (08389) 1 51 52, na 10 okt. (0318) 41 51 52 (pag. 94).

Zwijndrecht * *Scriba*: W.L. de Lange, Rafter 38, 3335 DL (pag. 126).

KORT VERSLAG

van de vergaderingen van het curatorium van de Theologische Universiteit te Kampen d.d. 11 mei en 1 juni 1995

1. De vergaderingen worden geleid door de president, ds. C.J. Snelik, die ze beide op christelijke wijze opent. De senaat is in beide vergaderingen vertegenwoordigd door de rector, prof. Douma, en de secretaris van de senaat, prof. Van Bruggen. Een deel van de vergadering wordt ook bijgewoond door prof. Te Velde en docent Hoekzema, beiden lid van de commissie Statuut.
2. In de juni-vergadering memoreert de president het volgende:
 - op 13 april was het 25 jaar geleden dat prof. Trimp zijn arbeid aan de hogeschool/universiteit aanving;
 - aan het afscheid van de docente in de semitica, mw. Blok, werd op 19 mei bij de sluiting van de cursus op gepaste wijze aandacht geschonken;
 - op 2 juni heeft prof. Veling zijn afscheidscollege gegeven;
 - de conservator van de bibliotheek, de heer Meijer, heeft na een langdurige ziekte zijn werk weer voor een deel kunnen hervatten;
 - in de kring van studenten en

personeel zijn in de persoonlijke sfeer **zegen** en zorgen te melden.

3. In de mei-vergadering **komt eerst een** aantal zaken aan de orde die **de senaat ter** tafel brengt.
- Als tijdelijke voorziening in de aanstaande vacature-prof. Veling wordt conform het voorstel van de senaat voor de cursus 1995-1996 drs. I.D. Haarsma te Zwolle benoemd voor het onderwijs in de (geschiedenis van de) **wijsbegeerte**. Voor andere arbeid van prof. Veling zal **eventueel een enkele** maal een gastdocent worden uitgenodigd.
 - Overeenkomstig het **voorstel van de senaat** wordt prof. dr. J. van **Bruggen** voor de periode 1995-1997 benoemd tot rector van de universiteit.
 - In verband met gewijzigd **overheidsbeleid**, waardoor de regeling van de studiefinanciering van studenten in vooropleiding **nog onzeker** is, heeft de senaat besloten de gegadigden in te schrijven 'anders dan als student'. Besloten wordt voor hen een collegegeld vast te stellen dat **overeenkomt** met het les-geld VWO.
 - De senaat krijgt **toestemming** sen Ned.-geref. predikant in te schrijven voor een **aanvullende doctoraalstudie**.
4. In de juni-vergadering worden notulen van **de vergaderingen van 23** maart en 11 mei 1995 vastgesteld. Van een aantal ingekomen **stukken wordt kennis** genomen, met name van berichten van drs. C. van **Dusseldorp**, dr. A.N. **Hendriks**, drs. P.W. van de Kamp en ds. C. van der Leest, dat zij hun aanstelling tot het verrichten van hulpdienst in de sector Ambtelijke **Vakken** in de cursus 1995-1996 aanvaardden. Ook wordt door de senaat **bevestigd** dat drs. J.R. Douma is aangesteld tot voltijds **onderzoeksassistent** van p f . dr. C.J. de **Ruijter** voor de tijd van een

jaar. Tevens heeft drs. W.H. Rose te **Oxford** bericht dat hij de **benoeming tot tijdelijk docent semitica voor de cursus 1995-1996** aanvaardt.

Namens het Comité Internationaal Theologisch **Congres** legt prof. dr. K. Veling de **definitieve** rekening van het congres over.

5. Na bespreking in **beide vergaderingen** wordt op 1 juni de tekst van **een nieuw Statuut van de universiteit definitief vastgesteld**. Het **ontwerp** zal in het na-jaar, los van het **curatorenrapport**, aan de kerken worden **voorgelegd** met het oog op de komende generale synode. Met betrekking tot de **vraag** of het verantwoord is de 'Stichting voor de Financiële Verzorging van de Opleiding tot de Dienst des **Woords** in de Gereformeerde Kerken in Nederland, gevestigd te **Groningen**' in de **nieuwe** bestuursstructuur van de universiteit op te heffen, zal een **nader onderzoek** worden **verricht**.
6. Ter beantwoording van de vraag van de Generale **Synode van Ommen 1993** 'in hoeverre de regeling van het preparatoir examen aanpassing behoeft', **zulks** in verband met de in te **voeren aantekening 'praktijk-oriëntatie'** bij het doctoraal examen, zullen aan de komende synode enkele concrete aanpassingen in de **regeling voor de kerkelijke examens** worden voorgesteld. Tevens zal op grond van het **onderzoek van deze zaak bij de synode erop** worden aangedrongen een **studie-deputaatschap** in te stellen om het geheel van de **kerkelijke examens te bezien**.
7. Van het Jaarverslag 1994, door de financiële commissie gepresenteerd, wordt kennis gen* men. Met dankbaarheid kan worden geconstateerd dat de kerken de universiteit de nodige

middelen verschaffen om haar werk te verrichten. Speciaal mogen worden **vermeld** f 17.000,- aan **giften** en **extra** bijdragen en f 128.000,- aan legaten. In verband met toenemende tasten **lijkt het goed om** de laatste mogelijkheid nog eens onder de **aandacht te brengen**.

8. Besloten **wordt** een krediet **te verstrekken** voor de **productie** van een CD van de cantorij van de universiteit.
9. In de juni-vergadering rapporteert (uiteraard buiten aanwezigheid van de adviseurs) de commissie van toezicht dat zij de **collegerapporten** heeft besproken. Op haar advies stelt de vergadering met dankbaarheid vast – in de **termen van** het Statuut – dat uit het onderwijs alles geweerd bleef wat zou hebben afgeweken van de Heilige Schrift of inbreuk zou hebben gemaakt op de belijdenis van de kerken, en dat het niveau van de wetenschappelijke **vorming** gewaarborgd bleef.
10. Het concept-collegerooster **voor de** komende **cursus** wordt vastgesteld.
11. De volgende vergadering wordt bepaald op maandag 4 september 1995, terwijl **dan 's avonds** de opening van de lessen en de overdracht van het rectoraat zullen plaatsvinden.
12. Beide vergaderingen worden met dankgebed **beëindigd**.

In opdracht van het **curatorium**
P. Schelling, secretaris